

MOKSLO LIETUVA

2005 m. liepos 21–rugsėjo 7 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 14 (326)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Lietuvos skverą Karaliaučiuje papuošė Liudviko Rėzos paminklas

Karaliaučiuje jamžintas Liudvikas Rėza

Paminklo Liudvikui Gediminui Rėzai Karaliaučiuje atidengimo iškilmės liepos 1-ąją sudarė tik mažą dalį renginių, kurie buvo skirti šio miesto 750 metų sukakčiai paminėti. Jei paklaustumė pačių kaliningradiečių, kas iš viso to didžiulio renginių sąrašo svarbiausia, tikriausiai išgirstume: Rusijos Federacijos prezidento Vladimiro Putino, Prancūzijos prezidento Žako Širako (Jacques Chirac) ir Vokietijos kanclerio Gerharo Šrioderio (Gerhard Schroeder) apsilankymas jubiliejų švenčiančiame mieste.

Nukelta į 14 p.

Simpoziumas – tai tiltas tarp žemynų

XIII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo atidarymo iškilmės birželio 30 d. vyko Lietuvos Respublikos Seimo III rūmų posėdžių salėje. Jau pati vieta turėjo iškalbingai pabrėžti valstybės požiūrį į renginį, kuriam pradžia davė lietuvių išeivija dar 1969 metais.

Po invokacijos, kurią atliko prelatas Edmundas Putrimas, Lietuvos vyskupų atstovas ir koordinadorius lietuviams, gyvenantiems už Lietuvos ribų, sveikinimo žodį Simpoziumo dalyviams tarė Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus. Paskui prasidėjo plenarinis posėdis, kuris vertas išsamaus aptarimo, nes išgirdome gerų pranešimų, reikšmingų minčių. Vis dėlto šioje pirmoje publikacijoje dėmesį norėtume sutelkti į diskusiją, kuri vyko teletilto tarp Vilniaus ir Vašingtono metu. Politikų išsakytas mintis atidėlioti rudenii, kai po vasaros atostogų vėl pasirodys *Mokslo Lietuva*, nebūtų teisingas spren-

dimas, nes visuomenei svarbu žinoti ne vien diskusijos turinį, bet ir subtilesnius jos niuansus.

Jau vien tai, kad teletilto metu diskusijoje su Europos parlamento nariais prof. Vytautu Landsbergiu ir Justu Vincu Paleckiu dalyvavo JAV Kongreso narys iš Mičigano Tadeušas Makoteris (Tadeush McCotter) ir žinomas Rytų Europos politikos analitikas iš JAV Robertas Niurikas (Robert Nurick) yra labai reikšmingas dalykas. Dėl laiko juostos skirtumo tokios diskusijos galimybė atrodo mažai tikėtina, nes diskusijos dalyviai amerikiečiai turėjo jau 7 val. ryto būti studijoje Vašingtone, iš kur buvo transliuojamas teletiltas.

Vašingtone diskusijai vadovavo Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Vygaudas Ušackas, Vilniuje – Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos instituto direktorius prof. Leonidas Donskis.

Nukelta į 8 p.

Atidarant Simpoziumą: Organizacinio komiteto vadovas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos valstybės sekretorius dr. Dainius Numgaudis, Simpoziumo programos tarybos narys JAV lietuvių bendruomenės Krašto valdybos vicepirmininkas mokslo reikalams dr. Stasys Bačkaitis ir Simpoziumo programos tarybos pirmininkas Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Zenonas Rokus Rudzikas

2 p.

MOKSLAS –
ŽINANČIŲ
ŽMONIŲ
DIKTATŪRA

4 p.

VISA
GYVENIMA
LITUANISTIKOS
BARUOSE

6–7 p.

MODERNIOSIOS
ŠIRDIES
CHIRURGIJOS
PRINCIPAS

12–13 p.

A. J. GREIMUI
SKIRTA
PARODA
IMATROJE

13, 16 p.

IŠLIKS KITŲ
DARBUOSE

Mokslas – tai žinančių žmonių diktatūra (2)

Pradžia Nr. 13

Birželio 5–8 d. Vilniuje vyko *Teodoro Grothuso elektrochemijos konferencija* (Theodor Grothuss Electrochemistry Conference), kurios rengėjai – Tarptautinė elektrochemijos draugija ir Chemijos institutas Vilniuje. Konferencija skirta Teodoro Grothuso (1785–1822 m.) pirmosios elektrolizės teorijos 200 metų sukakčiai paminėti. Tęsiame pokalbį su konferencijos organizacinio komiteto pirmininku, Chemijos instituto direktoriumi prof. Eimučiu Juzeliūnu.

Popmuzikoje ir moksle – panašūs procesai

Praėjusį kartą kalbėjome apie sunkumus, kurie iškyta, kuriant ir tobulinant kuro elementus. Gal ir keista, bet panašūs dalykai pasaulyje vyksta popmuzikoje, kai jauni talentingi dainininkai ar muzikantai pasirašo sutartis, kuriomis suvaržomos jų teisės. Pavyzdžiui, naują dainą dainininkas gali paleisti „į apyvaratą“ ne tada, kai sukuria, o kada reikia muzikos įrašų bendrovei. Geri nauji kūriniai net po keletą metų gali būti dirbtinai užlaikomi, nes reikia „prasukti“ kitus atlikėjus, muzikinius kūrinius. Ar to nesama ir mokslo srityje, kuriant naujas technologijas?

Mes susiduriame su kitais pavyzdžiais, gal ir labai panašiais. Nuperkama idėja ar *know how* ir paslepama į gilų stalčių – nepasirodo. Mat pasirodžiusi sudarytų didelę konkurenciją egzistuojantiems ir naudojamiems procesams. Tada geriau pigiai nupirkti ir niekam nerodyti.

Ar su panašiais konkrečiais dalykais susiduria Lietuvos mokslininkai?

Esama tokių atvejų, kai parduodami geri procesai, bet dėl kažkokių priežasčių nepaplinta. Darome išvadą, kad kartais gali būti dirbtinai užlaikomi.

Gal tai yra tam tikras didžiųjų pasaulio bendrovių santykis su vadinauoju posovietinio bloko mokslu?

Apibendrinti gal nereikėtų, veikiausiai tai pavieniai atvejai. Štai mūsų technologiniais procesais, mūsų žiniomis, ypač domisi japonai. Kartais man susidaro įspūdis, kad mūsų partneriams svarbiausia įgyti žinių apie tai, ką mes žinome. Jie atvyks-

Chemijos instituto direktorius prof. Eimutis Juzeliūnas (dešinėje) ir prof. Marianas Jaskula iš Lenkijos

ta, šnekamės. Partneriai mato, kad rūpimos informacijos negaus. Tada jie mums atsiunčia sutarties tekstą ir sako, kad padalins sutartį į kelis etapus. Pirmas etapas – tai bus mūsų bendras darbas, ir jei rezultatai juos tenkins, mes pradėsime antro etapo darbus, gal ir trečio. Akivaizdu, kad pirmasis etapas – tai mūsų „moketis“, išsiaiškinant, ką mes iš tos srities žinome. Pigus sprendimas. Tačiau toks bendravimo būdas.

Būdami ES, mes taip akylai į tokį bendradarbiavimą jau nepuolame. Kai kolegoms apie tokius japonų pasiūlymus kalbu, jie jau didelio optimizmo ir susižavėjimo nerodo.

Europa šykšti pinigų mokslui

ES mokslo ir apskritai ekonomikos politika – tai atsvara JAV ir Japonijai. Kiek ta ES politika apgalvota ir vieninga tarp pačių ES valstybių?

Esu Briuselio mokslinis ekspertas, dabar tik ką įvertinau 21 naują projektą. Artimiausią savaitę dar teks įvertinti 11. Mėginu suvokti, kiek iš visų tų projektų bus naudos Europai – jau žvelgiu kaip Briuselio „biurokratas“. Manęs neapleidžia mintis, kad Europoje per mažai lėšų skiriama mokslui, ir yra per didelė konkurencija tarp mokslininkų. Už borto lieka tikrai geri darbai, tie projektai neturėtų būti atmesti. La-

bai gaila, bet daug jų finansavimo negauna.

Ką radikalaus galėtumėte pasiūlyti?

Pirmiausia mokslui reikia skirti daugiau lėšų. Man pavyzdys – Amerikos mokslo fondo veikla (National Science Foundation). Jei idėja gera, tai ji nėra suprimityvinama iki klausimo – o kam to reikia, ką tai duos pramonei ir t. t. Jei idėja gera, ją reikia įgyvendinti, o kada ir kur ji bus pritaikyta – tai ne visada šios dienos klausimas. Europoje nuolat susiduriame su primityviu supratimu: štai idėja, o štai čia – gamyba. Prašome mums išdėstyti visą šią seką nuo idėjos iki technologijos... Gyvenime nieko panašaus nebūna. Vienas idėją paskelbė, kiti ją panaudos gaunant kitas žinias.

Iki šiol maniau, kad amerikiečiai pragmatiški žmonės. Tačiau apie juos šnekate visai kitu aspektu.

Tai ir yra aukščiausio lygmens pragmatizmas. Man ant liežuvio sukasi kadaise mums gana dažnai kartota frazė: nėra praktiškesnio dalyko už gerą teoriją. Iš tiesų tai ir yra pragmatizmas. Norėdamas gauti naujų žinių, privalai rūpintis naujų idėjų likimu.

Gal Europa ne visada yra toliaregiška?

Per švelniai pasakyta. Į geras teorines idėjas žvelgiama pernelyg tiesmukai. ES 7-oje bendrojoje programoje šio požiūrio jau mėginama at-

sisakyti, norima grįžti prie fundamentinių idėjų. Fundamentinį mokslą vėl bus pradėta finansuoti. Iki šiol buvo remiami vien tik taikomieji dalykai.

Senutė Europa blaškosi lyg jaunamartė

Ar toks blaškymasis – prioritetas tai taikomiems, tai fundamentiniams mokslams – neišderina visos mokslo struktūros normalaus funkcionavimo?

Galiu pasakyti iš savo patirties. Vokiečiai rengė didelį Europos mastu ekologinį projektą, į kurį buvo įtraukta 130 institucijų, taip pat ir mūsų Chemijos institutas. Koordinatorius buvo iš Heidelbergo. Vokiečiai, koordinuodami projektą, idėjo labai daug darbo. Ispanijoje vyko preliminarus projekto vykdytojų susitikimas. Baigėsi niekuo, nes projektas negavo ES finansavimo. Viskas šuniui ant uodegos. Todėl ir sakau, kad Europos moksle per didelė konkurencija.

Laimei, mes į tą projektą per daug širdies neįdėjome, bet vokiečių koordinatorių gaila. Jei dabar vokiečiams mes vėl pasiūlytume dalyvauti kokiame naujame projekte, tai labai abejoju, kad sudomintume. Jų sparnai palūžę. Turėjo savo planų, įsipareigojimų, o teko visa tai stumtelėti į šalį ir užsiimti milžinišku projektu. Prarasta daug jėgų ir laiko.

Ar magnis išstums kitus metalus

Mes taip pat esame organizavę projektą, kuriame dalyvavo universitetų ir pramonės atstovų grupės iš Prancūzijos, Italijos, Didžiosios Britanijos, Olandijos, Vokietijos. Projektui vadovavo vienas Didžiosios Britanijos gynybinis institutas, kuriame dirba daugiau nei tūkstantis darbuotojų. Norėjome sukurti apsaugos technologijas, kurios leistų plačiau naudoti magnio lydinis, ypač automobilių gamybos srityje. Magnis – lengviausias iš metalų, jo lydiniai yra gana tvirti. Jei pavyktų plienines konstrukcijas ir tradicinius metalus pakeisti magniu, tai labai palengvintume, pavyzdžiui, automobilius, nešiojamuosius kompiuterius, vaizdo kameras, mobiliuosius telefonus ir t. t. Taip pat būtų ir didelė energijos ekonomija, prisidėtume ir prie „šiltnamio efekto“ problemos sprendimo arba,

kaip dabar mėgstama sakyti, įgyvendinant Kioto protokolo reikalavimus.

Iš automobilių pramonės atstovų galima paminėti tokius automobilių gigantus kaip *Iveco, Fiat, Renault, Volkswagen*. Turėjome rimtą pasitarimą, suderinome pozicijas, tačiau Europoje mūsų projekto nepavyko „pramušti“. Pritrūko kažkokios dalies. Nežinau, ar palaidojusi projektą, Europa laimėjo. Ko gero, *Volkswagen* ar *Iveco* toliau mėgina išspręsti tą problemą, nors mes kartu nedirbame. Todėl ir teigiū, kad Europoje mokslo konkurencija pernelyg didelė, daug gerų projektų lieka atmesti.

Europoje per daug mokslo?

Man sunku atsakyti. Štai ir Vilniuje konferencijoje dalyvavo kolegos iš Vokietijos, kalbinau imtis bendro projekto, bet jie nusiteikę skeptiškai. Vokietija turi savo nacionalinį mokslo biudžetą, gal jiems ir nepakanka lėšų, bet su Europos projektais jiems prasidėti rizikinga. Laiko ir dokumentacijos rengimo sąnaudos pernelyg didelės.

Mokslo srityje demokratija nėra gėris

Tačiau net ir labai geras mokslas gali stovėti vietoje. Niekas neapdraus tas nuo tam tikro sąstingio.

Mokslo srityje šiočia tokia stagnacija nėra blogiausias dalykas, daugiau labiau jam kenkia demokratija. Mokslas – tai žinančių žmonių diktatūra, o ne demokratija. Jei mokslui pritaikysi demokratijos principus ar rinkos dėsnius, bus nekas. Mokslo rezultatai – tai ne vien prekė, kurią galima parduoti, o mokslas – ne verslas. Mums sakė: „Jūs ten, institute, užsidirbkite ir iš valstybės biudžeto nereikės“. Gerai, užsidirbsime, bet tada reikės pakeisti mūsų iškaubą – būsime ne valstybinis mokslo institutas, bet UAB *Chemijos institutas*.

Kai kuriems politikams, o gal pramonės ir verslo žmonėms tikriausiai norėtųsi, kad mokslo institutai virstų „uabais“. Bent tokią išvadą galima daryti iš kai kurių pasiūlymų.

Gerą pavyzdį pateikė Valstybinių mokslo institutų direktorių konferencijos pirmininkas prof. Steponas Ašmontas; su juo dažnai pasišnekaime, nes konferencijoje esu jo pavaduotojas. Pagal gaunamą iš valstybės finansavimą išdėstė valstybinius mokslo institutus ir universitetus, įsitikintume, kad aukštosios mokyklos finansuojamos daug geriau. Finansavimo metodika universitetams palankesnė. Gal tai ir teisinga, gal institutai ir turėtų orientuoti savo veiklą į praktiką, t. y. eksperimentinę plėturą. Kai Makso Planko institutų Vokietijoje mokslininkų klausdavau, kiek uždirba jų profesūra, jie juokdavosi: profesūros jiems nereikia, nes institutai skirti ne studijoms, o fundamentiniams elitiniams tyrimams. Gal turėtų būti ir tokių pedagogine veikla neapkrautų institucijų.

Kaip tada su mokslo ir studijų integracija, dėl kurios buvo sulaužyta tiek daug tečių?

Chemijos institute mes integracijos reikalus esame išsprendę taip: darbuotojai tiesiog dirba universitete ir perduoda savo patirtį. Aš pats Vilniaus pedagoginiame universitete turiu ketvirtį profesoriaus etato. Taip pat institute yra ir doktorantūros studijos (17–20 doktorantų); dėstome doktorantams, jie laiko egzaminus. Kasmēt skelbiame nuo 50 iki 70 straipsnių vadinamuosiuose ISI žurnaluose, taigi instituto darbuotojai vertinami aukštosiose mokyklose.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Grothuso elektrochemijos konferencijos dalyviai „Reval Hotel“ viešbučio konferencijų salėje

Esame tikri: Teodoro Grothuso vardas nebus pamirštas

Vilniuje baigiantis Teodoro Grothuso elektrochemijos konferencijai viešbutyje „Grotthuss“ buvo surengtas apskritasis stalo, kuriame dalyvavo konferencijos organizacinio komiteto narys, Teodoro Grothuso fondo valdybos pirmininkas prof. Algirdas Vaškelis ir Fondo valdybos narys, Vilniaus Universiteto Imunologijos instituto direktorius prof. Vytautas Antanas Tamošiūnas, verslininkai iš Vokietijos Zygfrydas ir Haris fon Grothusai (Siegfried von Grotthuss, Harry von Grotthuss), taip pat Marija Čiurlienė – visi trys yra Teodoro Grothuso giminių palikuonys, suprantama, ir Fondo valdybos nariai. Kiek vėliau prie diskusijos dalyvių prisidėjo Niujorko politechnikos universiteto mokslo istorijos ir technologijų katedros vedėjas prof. Romualdas Šviedrys ir Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų asociacijos prezidentas prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis. **Mokslo Lietuvai diskusijoje atstovavo vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas.**

Konferencijos Lietuvoje intelektualesnės

Mokslo Lietuva. Kaip „Mokslo Lietuvos“ atstovas jaučiu didelį malonumą, matydamas šioje konferencijoje baronus Zygfrydą ir Harį fon Grothusą. Už tai ir norėčiau svečiams, Teodoro Grothuso fondo valdybos nariams, padėkoti, kad sugebėjo atvykti į šią konferenciją ir savo dalyvavimu ją pagerbti. Manau, ir kitiems mūsų šio apvaliojo stalo dalyviams būtų įdomu sužinoti gerbiamųjų svečių iš Vokietijos nuomonę apie šią konferenciją.

Haris fon Grothusas. Ir mums buvo didelė garbė dalyvauti šioje konferencijoje. Kiek žinau, jos idėja ore pleveno gana seniai, ir prie to, matyt, prisidėjo Teodoro Grothuso fondas. Pirmiausia skleisdamas žinias, populiarindamas T. Grothuso mokslines idėjas ir jo veiklą. Iš tiesų esame nustebinti konferencijos rengėjų organizacinės veiklos profesionalumu ir kokybe. Mums teko kalbėtis ir su kitų šalių profesoriais, kurie patvirtino šią mano išsaktą mintį.

Antai prof. Klausas Jutneris (Klaus Jüttner) iš Vokietijos pasakė, kad Vakaruose tokio pobūdžio konferencijos gal yra labiau technologinės, o Lietuvoje jos intelektualesnės. Taigi organizatorius norėčiau tik pagirti, nes jie savo darbą atliko labai puikiai. Gyvenime įvairiai būna: vieniems pagyrimai tampa lyg rutina, jie vargina, todėl žmonės į pagyrimus nebekreipia dėmesio, bet yra ir kitokių žmonių, kuriuos skatina pagyrimas, geras jų darbo įvertinimas. Norėčiau, kad šis antrasis atvejis pasitvirtintų.

Zygfrydas fon Grothusas. Aš

Diskusijos dalyviai „Grotthuss“ viešbutyje: prof. Romualdas Šviedrys, prof. Algirdas Vaškelis, Marija Čiurlienė, Prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis, Zygfrydas ir Haris von Grothusai

taip pat esu labai maloniai sujaučiantas viso šio renginio. Pirmiausia tuo, kad buvo tiek daug tarptautinio garso dalyvių, neperdedant galima sakyti – globali, pasaulinio masto konferencija. Teodoro Grothuso fondo valdyba kaip tik ir turėjo tokią užduotį: prikelti T. Grothuso vardą ir jį populiarinti, kad šio mokslininko veikla bei darbai nebūtų pamiršti. Vertinant šią konferenciją, atrodo, kad tai jau pasiekta. Galime būti rengiami, nes T. Grothuso vardas nebus pamirštas.

ML. Gerbiamus svečius Zygfrydą ir Harį fon Grothusą bei konferencijoje dalyvavusį ir kiek anksčiau iš Vilniaus išvykusį Michaelį fon Grothusą tam tikra prasme galime vadinti vilniečiais, nes labai dažnai čia apsilankote, pasakote daug gerų žodžių konferencijos organizatoriams ir T. Grothuso vardo garsintojams. Ar galėtume manyti, kad jau viskas padaryta ir daugiau nebėra ko siekti?

Vytautas Antanas Tamošiūnas. Norėčiau įsiterpti ir pasakyti, kad konferencijos metu vyko T. Grothuso fondo valdybos posėdis, kuriame numatyta daug naujų darbų. Žinoma, prieš tai įvertinti ir jau nuveikti darbai. Fondo valdyba, atsiimdama į jau padarytus darbus, turi dar daug naujų planų. Tai geriau galėtų pakomentuoti T. Grothuso fondo valdybos pirmininkas prof. Algirdas Vaškelis.

Nesame konferencijų organizavimo naujokai

Algirdas Vaškelis. Chemijos institutas ir anksčiau yra organizavęs dideles tarptautines konferencijas, todėl turi patirties ir jas rengiant, ir dalyvaujant. Matome, kaip turi būti rengiami tokie tarptautiniai forumai. Didelę Tarptautinės elektrochemikų draugijos konferenciją mūsų institutas (tada – Chemijos ir cheminės technologijos institutas) yra organizavęs dar 1986 m., taigi sovietmečiu. Tada dalyvavo apie 600 dalyvių.

Taip pat 1999 m. esame suren-

gę Baltijos šalių elektrochemikų konferenciją. Vadinasi, tokio pobūdžio veiklos srityje esame ne naujokai, institutas turi sukaupęs gana didelę patirtį. Ši T. Grothuso skirta konferencija, pasakyčiau, atitiko geros tarptautinės konferencijos organizavimo standartus. Tačiau šios konferencijos išskirtinė ypatybė buvo ta, kad ji skirta T. Grothusui. Ir tai buvo ne T. Grothuso fondo valdybos, bet Chemijos instituto darbas. Mat institutas – didelė struktūra, o T. Grothuso fondas – mažas visuomeninis darinys. Vis dėlto impulsas šią konferenciją skirti T. Grothuso pirmosios elektrolizės teorijos 200 metų sukakčiai paminėti kilo būtent T. Grothuso fondo valdyboje.

H. fon Grothusas. Norėčiau paklausti: ar dažnai tokio lygio tarptautinės konferencijos skiriamos pavienėms asmenybėms?

A. Vaškelis. Tai nėra dažnas reiškinys. Maskvoje rengiamos labai garsaus elektrochemiko akad. Aleksandro Frumkino atminimui skirtos konferencijos. Kitas pavyzdys – Vokietijoje periodiškai vyksta elektrochemikų simpoziumai, skirti prof. Hainco Gerišerio (Heinz Gerischer) atminimui. Liepos mėnesį Berlyne vyks jam skirtas eilinis simpoziumas, kuriame man teks dalyvauti ir skaityti pranešimą. Taigi tokių vardinių konferencijų vyksta, bet jų nėra daug.

ML. Ar lengvai Jums pasisekė, kaip T. Grothuso fondo valdybos pirmininkui, įdiegti idėją, kad pirmosios elektrolizės teorijos 200 metų sukakčiai reikėtų skirti didelę Tarptautinės elektrochemikų draugijos konferenciją? Juk šią mintį reikėjo įtvirtinti ne tiek Chemijos instituto vadovų ir darbuotojų, kiek Tarptautinės elektrochemikų draugijos narių sąmonėje.

A. Vaškelis. Sunku ar nesunku – šiandien jau būtų nelengva įvertinti, bet teko nuolat apie tai kalbėti su daugeliu žmonių. Tą ir pradėjome daryti dar prieš puse metų. Periodiškai vyksta Baltijos šalių elektrochemijos konferencijos, paskutinioji prieš dvejus metus vyko Gdans-

ke, Lenkijoje. Kitą konferenciją buvo planuojama rengti Vokietijoje. Tada organizatoriams vokiečiams dar Lenkijoje pradėjau aiškinti, kad 2005 m. bus minima T. Grothuso pirmosios elektrolizės teorijos 200 metų sukaktis. Vokiečiai pritarė tos sukakties paminėjimo idėjai. O specialią konferenciją ėmėsi organizuoti Chemijos institutas, kuriame yra daug elektrochemikų.

ML. Gerbiamasis akad. A. Vaškelis išvardijo kelias asmenybes, kurioms skiriamos tarptautinės elektrochemikų konferencijos. O ar dažnai vyksta kokios nors mokslo teorijos, jos sukakčiai skirtos konferencijos, kaip kad dabar Vilniuje?

A. Vaškelis. Tokių konferencijų iš chemijos srities man net sunku prisiminti. Šie, 2005-ieji metai, pa-

Teodoro Grothuso mokslininkai pavidę nuširdžiai propaguoja šio mokslininko palikuonys verslininkai iš Vokietijos Haris ir Michaelis von Grothusai

skelbti Tarptautiniais fizikos metais dar ir dėl to, kad prieš 100 metų Albertas Einšteinas sukūrė specialiosios reliatyvumo teorijos principus. Šiai sukakčiai paminėti fizikai rengia konferencijas. T. Grothuso pirmosios elektrolizės teorijos 200 metų jubiliejui skirta konferencija nėra visai įprastas dalykas.

Tiesa, 1999 m. buvo pažymėta Voltos stulpo arba Voltos baterijos sukūrimo 200 metų sukaktis. Tam atradimui pažymėti Italijoje buvo surengta didelė tarptautinė elektro-

chemikų ir mokslo istorikų konferencija. Beje, joje dalyvavo ir pranešimą skaitė prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis.

Vis dėlto ta Voltos baterijai skirta konferencija buvo ne teorijos, bet eksperimentinio fakto konferencija. Esama skirtumo. Tas eksperimentinis faktas labai svarbus, nes vėliau juo remiantis buvo sukurta ilga tyrimų grandinė. Nebūtų ir T. Grothuso darbų, jei Volta nebūtų išradęs savo baterijos.

Lietuvos įvaizdžio gerinimas

M.L. Ar gerbiamieji pašnekovai sutiktų su tokia nuostata, kad propaguodami savo žymiausio kraštiečio T. Grothuso darbus ir jo mokslinę veiklą, mes ne tik geriau pažįstame patį T. Grothusą, bet ir tarptautinę Europos patirtį? Juk neįmanoma suprasti T. Grothuso, neišsiaiškinus XIX a. pr. Europos moksle vykusių procesų. Vadinasi, tai pažinimo kelias, kuris mus dar labiau susieja su Europos mokslo istorija.

A. Vaškelis. Man visiškai aki vaizdu, kad pats T. Grothusas buvo Europos žmogus, jį labai sunku būtų priskirti vienai tautai – vokiečių, lietuvių ar latvių. Jis dirbo Paryžiuje, Romoje, Neapolyje, lietuviškame Gedučių kaime, netoli Žeimeilio; ten buvo jo motinai priklausęs dvarelis. T. Grothusas bendravo su daugybe žmonių; tai tipiškas mokslininko pavyzdys. Visi mokslininkai neišvengiamai yra internacionalistai pačia geriausia prasme.

(Autoriaus pastaba. Marijai Čiurlienė dar šių prof. A. Vaškeliu žodžių neišvertus į vokiečių kalbą, abu svečiai – Haris ir Zygfrydas fon Grothusai ėmė pritariančiai linguoti galvas, nes truputį supranta lietuviškai, o Zygfrydas net ir mėgina šiek tiek kalbėti.)

H. fon Grothusas. Galiu tik pritari. Neabejoju, kad šios konferencijos rengėjų dėka T. Grothuso vardas Europos moksle vėl bus šiek tiek atgaivintas, vėl dides susidomėjimas šiuo mokslininku. Kadangi šis vardas susijęs su Lietuva, tai ir Lietuvos vardas neišvengiamai bus dažniau minimas.

Marija Čiurlienė. Beje, ne vieną konferencijos dalyvį girdėjau ža-

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

Ramybė ir nuoseklumas kintančioje erdvėje

Profesoriui Juozapui Girdzijauskui – 70 metų

Ankstyvą šių metų pavasarį Kovo 11-ąją iškilnių proga už didelius nuopelnus lituanistikai profesorius Juozapas Girdzijauskas buvo apdovanotas 2004 m. Lietuvos mokslo premija.

Tai reikšmingas pagerbimas. Reikšmingas pirmiausia todėl, kad akivaizdžiai rodo objektyvią našios ir nesavanaudiškos veiklos daugelį metų puoselėjant mūsų kultūrą vertę.

Daugiausia kalbame apie profesoriaus nuveiktus darbus. Jie tokie svarbūs ir jų tiek daug, kad nejučia užgožia kita, ko gero, svarbesnį matmenį – iš kur visa tai? Kas slypi profesoriaus charakteryje, asmenybėje, kas tos ypatingos jo dvasios intencijos, kurių sąlytis su lietuviškuoju poetiniu žodžiu pakėlė gyventi *Lietuvių eilėdarą*, *Lietuvių poetikos pradmenis*, *Lietuvių literatūros istoriją. XIX amžius* bei kitus kiekvienam XX a. antrosios pusės–XXI a. pradžios lituanistui gerai žinomus veikalus. Be jų šiandien neįsivaizduojamas lituanistinės literatūrologijos peizažas.

Žvilgsniui atgauti pusiausvyrą padeda kitas įvykis – šių metų liepos 10 d. profesorius Juozapas Girdzijauskui sukako 70 metų.

Ką profesorius yra parašęs ar kalbėjęs – daugmaž įsisąmoninta, perimta jo kolegų, bičiulių ir mokinių. Kitaip telti mintis jubiliejinės datos. Jos susijusios su nenumaldomai slenkiančia žemiškąja žmogaus dalia, skatina atsigręžti į tai, kas sunkiau pamatoma, į asmenybės idealistinių nuostatų ir paskatų pasaulį, o šiuo konkrečiu atveju viena kita refleksija ar pastebėjimu gundo mėginti įsismelkti į profesoriaus Juozapo Girdzijausko idealizmo metafiziką.

Drįstu teigti, kad geriausiai profesorius Juozapas Girdzijausko asmenybę apibūdina žodžiai – *ramybė ir nuoseklumas*. Turiu galvoje ne kokią konkrečią idėjų sklaidos programą, bet tam tikrą asmenybės vidinių intencijų sąrangą, lemiančią pasirenkamą idealus, veiklos kryptis, etinę ir socialinę laikyseną.

Asmenybės bruožai ryškiausiai atsiskleidžia gyvenamojo meto įvykių ir realiųjų fone.

Mūsų laikas – veržlus ir intensyvus lietuviškosios būties keitimasis. Atgavę laisvę, atkūrę nepriklausomą Lietuvos valstybę, ne tik atsivėrėme pasauliui – pasaulis atsivėrė mums. Dabartis apibūdinama kaip audringas sovietmečio nukirstų lietuviškosios tapatybės tradicijų, mūsų kultūros ir savimonės atgijimas. Kitas šio proceso aspektas – iš praeities ateinančių tradicijų atsinaujinimas, susilietus su naujausiomis pasaulio filosofinėmis, sociologinėmis, teisinėmis koncepcijomis, lietuviškų ir europietiškių vertybių, gyvenamosios stereotipų konvergencija.

Atgimimo ir atsinaujinimo dinamika, energingai įsukusi į savo apraiškų sklaidą lietuviškąjį sąmoningumą, yra ne tik sudėtingas, bet ir prieštaringas reiškinys. Greita reikalinių permainų, jis žeria ir blygbes – kraštutinį individualizmą, pasireiškiantį tradicinių socio formų – šeimos, giminės, parapijos, kaimo ar miestelio bendruomenės, profesinių sambūrių, politinių partijų, tautos skaldymusi ar deformavimusi, žeria vartotojišką psichologiją, vienadienių išpūdžių ir malonumų adoravimą, reliatyvizmo absoliutinumą. Perėjimas nuo centralizuotos direktyvinės prie laisvosios rin-

Profesorius Juozapas Girdzijauskas ir Simono Stanevičiūto muziejaus Kanopėnuose vedėja mokytoja Julija Norkutė

kos ekonomikos daugeliui Lietuvos žmonių buvo toks staigus, kad nepaliko laiko apmąstymams ir pasirinkimams. Naujovės neretai buvo sutinkamos mechanškai, kaip naujų gyvenimo sąlygų diktuojama prievarta – rezignuojant arba su nuoskauda ir slepiamu priešišku. Ne vienas, stokodamas uždario ir ateities perspektyvų, patraukė laimės ieškoti svečiose šalyse. Ne vienas susigūžė, tapo apatiškas ir neįautrus reikšmingai triumfuojančiai, tačiau daugeliu atvejų paviršutiniškai ir vulgariai modernybei. Privalome pripažinti, jei esame sąžiningi, dalies mūsų visuomenės sutrikimą.

Šiame kontekste ypatingą reikšmę įgauna autoritetinga, svariais darbais pelniusi aukštą moralinį pripažinimą asmenybė. Nori ji to ar ne – kintančioje ir besimainančioje socio erdvėje ji tampa savos rūšies moduli, dvasine konstanta, simbolizuojančia ištikimybę tradicijai ir demonstruojančia kūrybingą, apmąstytą jos atsinaujinimą, adaptavimąsi virstant nauja dvasine realybe, t. y. harmoninga, priimtina daugeliui pasaulėžiūra, vertybine orientacija ar kitokia patirtimi.

Profesoriui Juozapui Girdzijauskui išvartyta gili lituanistinės filologijos vaga, kaip ir per 70 metų susikaupusi gyvenimo išmintis, lėmė būtent kokią iškilus moralinio autoriteto – nuosakumo ir ramybės išsūkio veržliai besikeičiantiems mūsų laikams – dalį. Kas tai rodo? Spręskime patys. Pateikiu keletą sugretinimų ir pavyzdžių.

Būdingi dabarties bruožai – informacijos gausa, nuomonų ir požiūrių įvairovė. Nelengva atskirti grūdus nuo pelų kasdien iš naujo užgriūvant informacijos srautui. Dugelis jų, įvilkti į jutimiškai patrauklias, ekspresyvias formas, užburia mintis, neša su savimi, neleidžia atsitokėti. Taip manipuluojama žmonių sąmone.

Šioje situacijoje profesoriaus laikysena stulbinančiai vientisa ir paprasta. Jis vadovaujasi intuicija, kurios pagrindas – amžių išugdyta kasdien Lietuvos kaimo žmonių patirtis, tvirtos dorovinės nuostatos, pagarba tėvynei, meilė gimtajam kraštui. Stebina šios intuicijos motyvu-

jamų profesoriaus mokslinių interesų pastovumas. Arktikos jūrose gali įvykti cunamis, gali jungtis, byrėti ir vėl jungtis Europa, gali mūsų politikai „užsitąsyti“ Seimo komisijose ir teismuose – profesoriaus Juozapo Girdzijausko dėmesio centre visada vienas vienintelis dalykas – lietuviškasis poetinis žodis. Į jį žvelgiama be laiko ir erdvės ribų – nuo Martyno Mažvydo iki mūsų neramos dabarties – Bernardo Brazdžionio, Henriko Radausko ar Algimanto Mackaus eilėraščių. Kodėl taip yra? Todėl, kad poetinis žodis, ištartas ar parašytas gimtąja kalba, yra vienas stipriausių tautos vienytojų, viena stipriausių žmonių bendrumo jungčių. Jis telti Lietuvą, ugdo jos jėgą. Tai intuityvi ir nesvarstoma profesoriaus įžvalga, pavyzdys kitiems, padedanti nepasiduoti pseudotiesų ir pseudovertybių vilionėms.

Liberaliajam mentalitetui, kuris šiuo metu vyrauja Lietuvoje, būdinga globalinių siekių ir tikslų prioritetas, europietiškojo solidarumo ir kultūros bendrumo išskirtinis teigimas.

Profesorius Juozapas Girdzijauskas priešiškausi nusiteikęs prieš šias tendencijas, bet esminis požiūris, skiriantis jį nuo modernių kosmopolitų, yra tas, kad į Europą profesorius skverbiasi teigdamas lietuviškosios kultūros vertybių pažinimo ir puoselėjimo svarbą, pabrėždamas reikmę identifikuoti europietiškajų vertybių substratą, praturtinti jį lietuviškos patirties elementais ir taip jungtis į Europą – oriai ir garbingai, o ne atvirksčiai – kaip istorijos nuskriaustiems elgetoms, meilyjančiams iš Europos tik vieno – pinigų.

Kitas ryškus dabarties momentas – moderniajai gyvenimui būdingas materialistinis vartotojiškumas, daiktų ir kūno kultas, neretai pristato save kaip individo išsivadavimą iš dvasinio susikaustymo, prietarų, kaip virsmą iš vidinės nelaisvės, iš pojūčių ir norų suvaržymo į tikrąją, niekuo neribojamą asmenybės laisvę. Tais kaustančiais varžtais paprastai suvokiamas pareigos jausmas, meilė tėvynei, ištikimybė tautos, giminės, šeimos tradicijoms, krikščionybės įdiegtų tiesų ir priesakų laikymasis.

Profesorius Juozapas Girdzijauskas demonstruoja visišką abejingumą pirkimo-pardavimo siautuliui, reikšmingų pažinčių vaikymuisi, kapitalo kaupimui, bet nė vienas iš jų, kurie jį pažįsta, nepasakys, kad profesorius yra užsisklendęs idealybėje asketas, mizantropas ar nesudrumščiamas lietuviškos idėjos pasišventėlis, ypatingos sielos guru. Ne, jam rūpi visa, kas kelia aukštyn Lietuvą – akademinio jaunimo ugdymas, nauji lituanistikos disciplinų vadovėliai, lituanistų – mokytojų, kraštotyrininkų, rašytojų ir poetų – susibūrimai, provincijos miestelių šviesuoliai, kantriai puoselėjantys jaunos talentus, būsimuosius mūsų kultūros tradicijų perėmėjus ir turtintojus.

Siuolaikinė viešoji nuomonė garbina kraštutinį individualizmą – var-

žybas mokyklos klasėje, universiteto auditorijoje, konkurenciją siekiant profesinės karjeros, vyro ir žmonos, tėvų ir vaikų susidūrimus, kas nurungs, kas dominuos šeimoje.

Profesorius Juozapas Girdzijauskas šiai visuotinos konkurencijos tendencijai, skleidžiančiai susvetimėjimą ir vienatvę, priešina solidarumo ir draugiškumo, tolerancijos dvasią. Apie šią dvasią visi, kurie jį pažįsta, gerai žinome. Apie profesorių mėgsta burtis bičiuliai, bendraminčiai, buvę studentai ir mokiniai. Kiekvienas priimamas toks, koks yra, kiekvienas gerbiamas, kiekvienam, jei reikia, stengiamasi padėti.

Kaip būtų galima visa tai, kas sakyta ir nepasakyta apie profesorių Juozapą Girdzijauską asmenybę, apibendrinti?

Profesorius liktų lietuviškuoju Don Kichotu, kovojančiu su vėjo malūnais, jei ne viena aplinkybė – jo talentas, darbštumas ir pozityvi visuomeninė laikysena yra itin rezultatyvūs, nebeįmanoma, kaip sovietmečiu, ignoruoti jo sėkmingos veiklos. Profesorius Juozapas Girdzijauskas turi daug bendraminčių. Tai rodo, kad ramaus, dalykiško, kryptingo susitelkimo pavyzdys yra užkrečiantis, tai išsūkis sumaiščiai ir pasimetimui, atotrūkiui nuo amžiais puoselėtų mūsų tautos dvasinių vertybių. Kai susimąstau, kas toji giliausioji profesoriaus Juozapo Girdzijausko asmenybės jėgos ir žavesio versmė, visada surandu vieną vienintelį atsakymą – profesorius yra giliai, nuosekliai ir neformaliai tikintis aukščiausiomis krikščioniškojo pasaulio tiesomis žmogus. Iš čia kyla jo stiprybė ir paveikumas. Kol Lietuvoje bus tokių žmonių, mums nebaisūs nei sovietinės praeities besiilgintys retrogradai, nei tuščiažiedžiai modernizatoriai, abstrakčios kultūros – be gimtosios žemės syvų, be tautos, be gimtosios kalbos, be praeities išgyvenimų ir prisiminimų – vienadieniai reikšmingi garbintojai.

Sveikiname profesorių Juozapą Girdzijauską garbingo ir gražaus 70-mečio proga. Linkime jam sveikatos, laimės ir dar daug veiklių, kūrybingų metų.

Dr. Rimantas Skeivys

Dėmesio!

Mokslas Lietuvos Nr. 12 (324) p. 16 straipsnyje Giesmynai – reikšmingi senosios lietuvių raštijos paminklai klaidingai nurodyta Klaipėdos universitete dėstančio liuteronų kunigo vardas ir pavardė. Turi būti Darius Petkūnas. Dėkojame šią klaidą nurodžiusiam klaipėdiečiui Kostui Kaukui. Atsiprašome gerb. Dariaus Petkūno ir skaitytojų.

Redakcija

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą Botanikos sode užimti 1 jaunesniojo mokslo darbuotojo pareigas.

Dokumentai priimami 10 darbo dienų po skelbimo publikavimo adresu: Universiteto Personalo skyrius, 110 kab., H. Manto g. 84, Klaipėda, tel.: (8~46) 398 916, 398 917, 398 918.

Rektorius

FIZIKOS INSTITUTAS

Skelbia konkursą į fizikos mokslų krypties doktorantūrą. Asmenys, norintys dalyvauti konkurse, iki š. m. rugsėjo 23 d. Fizikos instituto moksliniam sekretoriui pateikia: 1) prašymą Instituto direktoriaus vardu, 2) magistro kvalifikacinio laipsnio diplomo ir jo priedų kopijas, 3) dviejų mokslininkų rekomendacijas, 4) gyvenimo aprašymą, 5) savo mokslo darbų sąrašą arba mokslinį referatą iš doktorantūros krypties.

Adresas: Savanorių pr. 231, LT-02300 Vilnius, tel. 266 1649.

Direktorius

Pradžia Nr. 13

Tęsiame pasakojimą apie Žemės ūkio mokslo tarybos prie Žemės ūkio ministerijos išvažiuojamą posėdį Inovacijų plėtra žemės ūkyje, problemos ir jų sprendimas.

Ūkininkaudamas jaučiasi inžinieriumi

Su perdurbėjais ūkininkas Česlovas Jurgis Labutis sudarinėja tipines sutartis. Perdurbėjai surašo – pasirašyk. Jei nenori pasirašyti, jie gali išvis nepirkti – niekas neprivers. Ūkininkui sunkiausia bendrą kalbą rasti su perdurbėjais. Tarsi jų interesai visiškai skirtųsi. Perdurbėjai šiandien, atrodo, nesuvokia to interesų bendrumo.

Ponas Česlovas, dėstydamas savo bėdas, sunkumus ir skaudulius, dažnai klausdavo: *Pasakykite, ką turėčiau daryti vienu ar kitu atveju?* Aišku, niekas jam to negalėjo pasakyti, nes kiekvienam iš mūsų savo veiklos baruose taip pat tenka susidurti su gyvenimo absurdu, kurie, matyt, neišnaikinami.

Nesunku suprasti ūkininką, kuris po sunkios darbo dienos neturi nei jėgų, nei laiko skaityti iš seminarų atsivežtą literatūrą. Ir vis dėlto, ar ūkininkas gauna iš mokslininkų kokios nors naudos? Klausimas šiek tiek provokuojantis, bet juk reikia išjudinti poną Česlovą.

Gal visai natūralu, kad ūkininkas pirmiausia prisimena jį aplankančią Žemės ūkio rūmų agronomą, Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos Raseinių rajono biuro konsultantus, kurie duoda naudingų patarimų. Tikrųjų mokslininkų ūkininkas nepamini, nes bendrauja daugiausia su konsultantais, kurie ir yra tarpininkai tarp mokslininkų ir ūkininkų. Č. J. Labutis kalba apie greit besikeičiančią techniką, trąšas, naujus vis griežtesnius reikalavimus. Visko į galvą neįmanoma susidėti, todėl labai gerai, kai yra kas pakviečia į seminarus, pataria. Ponas Česlovas mokslo naudos neneigia, mokslininkų darbą vertina. Ūkininkaudamas pirmiausia jaučiasi inžinieriumi, jam lengviau – bent taip sako – šnekėti apie krumpļiaračius, o ne augalus, kuriems nuolat gresia įvairios ligos ir kenkėjai.

Su tokia pozicija nenori sutikti išvažiuojamojo posėdžio dalyvis, Lietuvos žemės ūkio universiteto garbės daktaras prof. Antanas Stancevičius. Jis teigia, kad ir agronomui privalu žinoti žemės ūkio technikos eksploatavimo reikalavimus. Kaimui šiandien reikia universalių specialistų, ne vien „grynų“ inžinierių, agronomų ar kitų specialybių atstovų. Vis dėlto aukštasis žemės ūkio mokslų išsilavinimas neturėtų tapti profesiniu techniniu „mokslu“, kaip kartais atrodo kai kuriems „novatoriams“. Perkvalifikavimo reikalus kaime būtinai reikėtų išspręsti – apie tai kalbėjo išvažiuojamojo posėdžio dalyviai.

Dar ne tipišką, bet sektiną pavyzdį

Ar Č. J. Labučio ūkis tipišką rajone? Būtų gal ir nelengva iškart atsakyti. Iš viso Raseinių rajone įregistruoti 2627 ūkiai. Vidutinis vieno ūkio dydis – 10 ha 68 arai. Labiausiai rajone paplitę pieno ūkiai: yra 5338 karvių laikytojai. Iš viso rajone įregistruota 16 550 karvių. Laikančių 1–2 karves yra 3869, t. y. 72 procentai. Tų mažųjų laikytojų mažėja, ir tai matyti iš paraiškų paramai gauti skaičių. 2004 m. vidutiniškai iš karvės rajone primelžta 5307 kg pieno. Produktiviausia karvė rajone laikoma Vikto-

2. Kaip laikaisi, ūkininke?

Po apsilankymo Česlovo Jurgio Labučio ūkyje įspūdžiais dalijasi prof. Antanas Stancevičius, Žemės ūkio ministerijos Kaimo plėtros departamento Mokslo ir mokymo skyriaus vedėja Elena Narušytė ir Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentė, Žemės ūkio mokslų tarybos prie Žemės ūkio ministerijos pirmininkė akad. Veronika Vasiliauskienė

ro Ročkos ūkyje; ji per vieną laktaciją davė daugiau kaip 11 tūkst. kilogramų pieno. Du ūkiai rajone atitinka ES reikalavimus ir yra gavę ES sertifikatus. Vienas iš jų – mūsų lankytojas Labučio ūkis. Jei taip, tai nėra visai tipišką ūkis, veikia maloni išimtis, pavyzdys, koks turėtų būti šiuolaikinis ūkis.

Kai proteguojama viena įmonė

Gretimame Kelmės rajone gyvena apie 40 tūkst. žmonių, nors neseniai buvo 45 tūkst., bet jaunimas išsilakstė po užsienius. Kaimuose liko apie 25 tūkst. gyventojų, likusieji – Tytuvėnuose, Užventyje, Kražiūose, Vaiguvoje. Pačioje Kelmėje gyventojų nuo 12 tūkst. sumažėjo iki 10,5 tūkst. Jei ūkininkui reikia gero mechanizatoriaus, tai ne su žiburiu nerasi. Geriausiai išsibėgiojo.

Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos Kelmės rajono biuras veikia naujose patalpose. Salėje yra vaizdo aparatūra, kuri naudojama mokymo tikslams. Ūkininkų nesimatė, nes laukuose darbymetis: prasidėjo šienapjūtė, augalus tenka purkšti, norint apsaugoti nuo kenkėjų.

Biuro darbuotojai turi sukaupę nemažą bendravimo su ūkininkais patirtį, naujausias žinias tvirtina gauną įvairiausiais būdais, taip pat ir iš mokslininkų renginių. Kelmės rajono biuro vadovas Petras Antanas Pipiras gerai vertina mokslininkų rekomendacijas, jų suinteresuotumą padėti ūkininkams, tačiau, paprašytas kalbėti iš dūšios, išsakė ir vieną priekaištą: blogai, jei mokslininkai „parsiduoda“ firmoms. Kitaip sakant, pradeda proteguoti vienos kurios nors firmos gaminius, sėklą ar technologijas. Tada nei patys konsultantai, nei ūkininkai tikrosios tiesos nesužino. Konkretų pavardžių ir firmų nebuvo įvardyta, tačiau tokių dalykų, matyt, buvo pasitaikę.

Konsultantams tenka būti gerai „pasiklausiusiems“, antraip jų autoritetas ūkininkų akyse labai greitai kris. Atgauti vargu ar bus įmanoma. Todėl tenka mikliai sukstis, dalyvauti parodose, konferencijose. Žodžiu, būti geru tarpininku tarp žemės ūkio mokslo ir ūkininko nėra paprasta.

Iš viršaus kooperacijos neįdiegsi

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto atstovė dr. Irenai Kriščiukaitienei rūpi, kaip konsultantai vertina ūkininkų apskaitas, ypač jų eko-

nominę dalį. Iš tų duomenų Institutui tenka daryti analizes, priimti įvairius sprendimus. Taigi ar ta apskaita atitinka tikrovę? Konsultantai sutinka, kad apskaita būtina. Jei ūkininkas nežinos, kas jam pelninga ir kas neduoda pelno, tai kaip ūkininkauti. Ataskaitoms naudojamos kompiuterinės formos, kurios atitinka galiojančius norminius aktus. Jei reikėtų papildomų duomenų, pavyzdžiui, mokslo tikslams, klausimyną būtų galima patobulinti, papildyti, tačiau tam reikėtų valstybės užsakymo, taigi ir atitinkamo finansavimo.

Į Mokslo Lietuvos klausimą, kokie procesai šiandien vyksta Kelmės rajono kaimuose – ar ūkiai stambėja, gal bankrutuoja ir perperkami? – konsultantas atsakė nejučia, kad daug ūkių bankrutuotų. Prieš trejetą metų vienas ūkis bankrutavo, nes ūkininkas ne pagal išgales ėmė kreditus, mėgino pirkti brangią techniką. Tačiau ūkiai stambėja, seni ūkininkai dažnai perleidžia ūkius jaunesniems naudotojams. Maži ūkiai nepajėgūs gauti pelno, nors jų savininkai įdeda daug jėgų, bet jie neturi kur parduoti savo produkcijos, nes niekas su mažu gamintoju net nenori kalbėti. Vienintelė išeitis galėtų būti kooperacija, bet tai sudėtinga ir dabartinėmis sąlygomis gana sunkiai įgyvendinama. Turi būti tvirtas lyderis, kuris tuo užsiimtų, suburtų žmones – iš viršaus kooperacijos niekaip neįdiegsi.

Šalies politika skatina konkurenciją. Ji verčia būti geriausiai stipriausiai. Žemės ūkio technologijos pritaikytos daugiausia dideliems ūkiams, į kaimus ateina vis galingesnė ir našesnė technika. Aišku, ji brangesnė, mažų ūkių savininkams neįperkama. Visos prielaidos verčia ūkius stambėti.

Lietuvoje dar yra laisvos žemės, bet Danijoje konkurencija didžiulė ir žemės kaina labai aukšta: iki 25 tūkst. eurų už hektarą. Negalėdami plėstis ir didinti gamybos, kai kurie Danijos ūkiai priversti atsisakyti gamybos. Žemė parduodama arba nuomojama kitiems ūkininkams, kad šie plėstų gamybą ir būtų konkurencingi.

Varomoji jėga – konkurencija. Gal ir sveikas dalykas, bet ką daryti tos konkurencinės kovos nelaimėjusiems? O jų dauguma. Dar prieš trejetą metų Kelmės rajone buvo daug apleistų žemių, bet šiandien visi puola didinti ūkius. Kad tik neateitų kiti ir neužimtų tos žemės. Mat žmonės girdi, kad tik dideli ūkiai turi galimybę išlikti.

Ar kaime jaučiama, kad žmonių mažėja? Jaunimas išvažiuoja užsi-

dirbti užsienį, tad savo kaimo jie nebekelia. Kaimas sensta, ar į senelių vietą sugrįš užsieniuose pasimokęs, padirbėjęs jaunimas? Deja, tai kol kas tik gražus palinkėjimas: norime, kad taip būtų, nors niekas negali užtikrinti, kad tikrai taip ir bus.

Kaip laikosi žemės ūkio konsultantai

Didesnių sunkumų gauti informacijos konsultavimo biurui lyg ir neiškykla. Kas ieško, tas gauna, – tvirtina biuro vadovas P. A. Pipiras. Jei ir pristinga kokios nors informacijos, tai ji gaunama per Konsultavimo tarnybos centrą.

Ar įstatymai – teisės aktai, reglamentai, t. y. greitai kintanti informacija, – pakankamai greitai pasiekia ūkininkus? Regis, didesnių problemų nekyla, nes bet kada iš kompiuterinės duomenų bazės šią infor-

Česlovo Jurgio Labučio ūkio pažiba – holšteinų veislės juodmargės

maciją galima paimti ir naudoti.

Tiesa, sunkiau būna praktiškai paprastam žmogui suprantama kalba perteikti tos teisinės informacijos turinį – tai vienas sunkiausių dalykų. Tuo labiau, kad ta informacija greitai keičiasi, kone kas dieną vis nauji pokyčiai. Kiekvieno mėnesio pirmą penktadienį ūkininkai renkasi į kultūros namus, kur, anot Kelmės rajono biuro vadovo P. A. Pipiro, kartais būtų naudinga išvysti ir mokslininkus, gal ir Žemės ūkio ministerijos darbuotojus.

Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos direktorius Vilmantas Tovenskasis priminė, kad jo vadovaujama struktūra turi gana daug specialistų, metodininkų, informacijos rinkėjų, kurie surenka informaciją iš visų galimų šaltinių: spaudos, interneto, ES šalių patirties ir t. t. Teisiniais, žemės ūkio politikos klausimais dažniausiai tariamasi su Žemės ūkio ministerijos specialistais. Surinkta, apdorota ir parengta naudojimui me-

džiaga perduodama Tarnybos konsultantams į biurus rajonuose. Konsultantams apmokyti – taip pat Konsultavimo tarnybos centro uždavinys.

Ūkininkas ūkininkui nelygu, o koks bendras jų lygis Kelmės rajone? Yra tokių, kurie patys veržiasi į seminarus, parodas, kitus renginius, kadangi supranta, kad kito kelio nebėra: tik per naujas žinias, mokslą, modernias technologijas galima ką nors laimėti.

Kaip patys konsultantai eina į ūkininką? Žiemą seniūnijose rengiami seminarai, mokymai, per kuriuos žmonėms aiškinama, tikinimo būdu mėginama diegti pažangią patirtį. Stenduose rodoma, kaip per giliai pasėtas augalas nesikirmija. Žemaitis kol nepačiupinęs, neįsitikins – nepatikės. Nemažai ūkių aplanko konsultantai, jei ūkininkai praneša, kad užpuolė ligos ar vabzdžiai. Vietoje teikiami patarimai, konsultavimo lape nurodomi pastebėjimai. Štai ir mūsų lankymosi dieną, nors Kelmės biuro vadovas P. A. Pipiras pirma diena kaip turėjo atostogauti, bet ne tik atėjo į susitikimą su Žemės ūkio mokslo tarybos išvykos dalyviais, bet po renginio teigė važiuosiąs į Pašiaušę, kur du ūkininkus ištiko kažkokios negandos.

Konsultacijos – valstybės parama ūkininkams

Kada konsultavimo biurai taps save išlaikančiais dariniais, pradės gyventi iš savo paslaugų teikimo? Konsultavimo tarnybos direktorius Vilmantas Tovenskasis teigė, kad ir dabar galėtų pereiti prie savo tarnybos ir jos padalinių išlaikymo iš lėšų, gautų už paslaugas, tačiau tada ūkininkams tektų mokėti už jas 2–3 kartus daugiau. Dabar dalį paslaugų kainos padengia

valstybė. Kai kurias paslaugas ūkininkai gauna nemokamai arba moka simbolinę kainą. Vis dėlto kaina turi būti, nes, jei veltui – tai tokia paslauga nevertinama. Pagaliau už mokamas paslaugas ūkininkas paprastai reikalauja kokybės. Kol kas konsultacijos yra valstybės parama ūkininkams. Būna, kad konsultantas apsilanko ūkyje, apžiūri, kaip tvarkosi ūkininkas ir sako: jei po mano konsultacijų iš tonos neprikulsi po 4 t grūdų, tai man nieko nemokėsi. Bet jei nuimsi daugiau kaip po 4 t, tada derėsime... Tai ir konsultanto investicija, kuri jam turi apsimokėti. Įdomus ir naudingas darbas.

Pasirodo, kad konsultavimo biuras Kelmėje suremontuotas ne iš valstybės, bet iš verslo lėšų. Ūkininkai taip pat prisidėjo – geriausias įrodymas, kad vertina biuro konsultantų darbą.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Trakų salos pilyje 15-ojo pasaulio širdies ir krūtinės ląstos chirurgų kongreso atidarymo vakarą kalbamės su žymiuoju mūsų kardiologu prof. Jurgiu Brėdikiu, Lietuvos mokslų akademijos tikroju nariu ir Rusijos medicinos mokslų akademijos tikroju nariu. Profesorius yra širdies elektrinės stimuliacijos pradininkas buvusioje Tarybų Sąjungoje, Kaune sukūręs originalią širdies elektrostimuliacijos ir ritmo sutrikimų chirurgijos mokslinę mokyklą, kurioje tobulinasi daugiau kaip tūkstantis širdies chirurgų ir gydytojų iš įvairių medicinos įstaigų. To meto sąlygomis tai buvo didelis Lietuvos širdies chirurgijos ir apskritai mūsų krašto mokslo populiarinimas kitose sąjunginėse respublikose.

Ir šiais laikais prof. J. Brėdikis kolegų ir savo mokinių nėra pamirštas, dažnai dalyvauja įvairiuose tarptautiniuose forumuose. „Iš kur dabar grįžote, gerbiamasis Profesoriau?“ – šiuo klausimu prasidėjo pašnekesys, kurį ir siūlome mūsų skaitytojams.

Kai šaltis buvo taikomas per širdies operacijas

Neseniai teko dalyvauti Pirmajame Rusijos aritmologų kongrese Maskvoje. Ten skaičiau pranešimą apie tai, kaip buvusioje Tarybų Są-

Viskas arba nieko – tai moderniosios širdies chirurgijos principas

Akad. Jurgis Brėdikis (kairėje) bendrauja su Kongreso dalyviais

apsieinama be krūtinės pjūvių: per arteriją ar veną įkištą kateterį pavyksta gauti tą patį rezultatą. Buvo malonu iš užsienio medicinos autoritetų išgirsti, kad tai, kas šiandien nebedaroma, gal ir atgyveno, bet tai, kas tuo metu buvo daroma, gerokai pastūmėjo į priekį širdies elektrofiziologiją ir aritmologiją.

Iš Jūsų paties būtų įdomu išgirsti, kaip tos operacijos galėjo pastūmėti šios

vos kongrese man pačiam buvo nauja ir gana netikėta.

Kodėl mechanškai paveikus tam tikras širdies vietas, jos ritmas tampa normalus? Kokios priežastys sukelia širdies ritmo sutrikimus?

Dėl patologijos, uždegimo ar įgimtų ydų širdyje susidaro židiniai, kuris pradeda generuoti impulsus kitaip nei normaliai veikianti širdis. Ji pradeda dvigubai ar net trigubai dažniau susitraukinėti, širdies ritmas sutrinka. Mechanškai paveikus židinį, ritmas vėl tampa normalus, tik galima, kad laikinai.

Dabar taikomos kompiuterinės navigacijos priemonės, kurios nesunkiai suranda tas pažeistas širdies vietas – ekrane matome, kur kyla nenormalus širdies sudirginimas. Lieka tas vietas pasiekti kateteriu ir sudeginti. Viskas gana paprasta.

Gal labai neprofesionaliai paklausu, bet argi ne iš smegenų centrų valdoma širdis, taigi ir jos ritmas turėtų priklausyti nuo centrinės nervų sistemos veiklos?

Smegenų, arba vegetacinės ner-

vų sistemos, impulsai iš tiesų valdo širdies veiklą, ir tai gana elementarus dalykas. Reaguodama į žmogaus fizinį krūvį ar emocinę būseną, nervų sistema pasiunčia atitinkamus nervinius impulsus į širdį ir padažnina širdies ritmą. Tai labiau pasakytina apie sveikos širdies darbą.

Tačiau širdis turi ir autonominę savo nervų sistemą, pavyzdžiui, iš organizmo išimta širdis kurį laiką gali plakti. Tai štai pati širdis gali turėti patologiją, tam tikrus dirglumo židinius, kurie visiškai nepriklauso nuo viso organizmo. Tie židiniai ir sukelia ritmo sutrikimus, kurie labai vargina ligonį.

Kopiant pažinimo laiptais

Ar dabar, atsigręždamas į savo turiningą mokslinio ir praktinio širdies chirurgo nueitą kelią, galėtumėte pasakyti, kad visas mūsų lietuviškosios širdies chirurgijos kelias neabejotinai turtino Lietuvos bei tam tikra prasme pasaulio šios srities mokslą? Tegul tai buvo kartais ir empiriniai metodai, bet

juk ir jie buvo neišvengiami ir teikė naują pažinimo kokybę.

Be jokios abejonės. Mano primintasis pavyzdys akivaizdžiai rodo, kad neįmanoma užkopti ant aukštesnio pažinimo laiptelio, neįveikus prieš tai esančio. Iš laiko perspektyvos dabar šią tiesą labai gerai suvokiame.

Tuo metu, kai teko aktyviai daryti širdies chirurgijos srityje, ar buvo laiko apie tai galvoti?

Tuo metu negalėjau įsivaizduoti, kokia bus tolesnė tos gydymo metodikos ateitis, tada daugiau teko sukti galvą dėl šalčio technikos panaudojimo plėtojimo. Vargu ar kas nors tuo metu galėjo įsivaizduoti, kad ateis metas, kai pritaikant aparatūrą bus galima pamatyti, kur prasideda širdies impulsas, kaip plinta po širdį, kaip ekrane įvairios širdies vietos „nusidažo“ įvairiomis spalvomis, o iš tų spalvų galima spręsti, per kiek milisekundžių praeina ar nepraeina impulsai. Man mūsų to meto širdies chirurgiją knieti palyginti su lėktuvu *Lituania*, kuris stovi greta šiuolaikinio lainerio. Laineriu šiame palyginime laikyčiau dabartinius širdies chirurgijoje taikomus metodus.

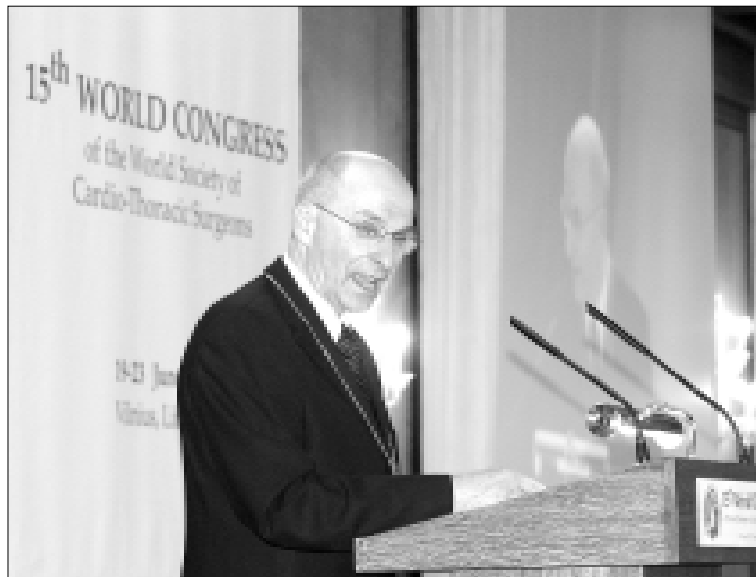
Ar šiuolaikinėje širdies chirurgijoje dar naudojama kriogeninė technika?

Širdies ritmo sutrikimo židiniams panaikinti patogiau taikyti elektrinį būdą naudojant kateterį. Jo gale yra elektrodas, kuriuo paleidžiama aukšto dažnio srovė, sudeginti pažeistą širdies plotą. Toje vietoje temperatūra pakyla iki maždaug 70 °C; ląstelės žūva, bet širdies audinio struktūra išlieka. Toje vietoje susidaro randas, ir pažeistas židinis nefunkcionuoja.

Vis dėlto kai kur atliekant šias operacijas jau grįžtama ir prie kriogeninės technikos. Mat šiai technikai būdingi kai kurie pranašumai, palyginti su elektriniais būdais. Širdies plotas nesudeginamas kiaurai, po operacijos mažiau komplikacijų. Seniau šaltį perduoti lanksčiu kateteriu buvo neįmanoma, bet dabar ši problema išspręsta. Drįstu teigti, kad širdies chirurgijos srityje vėl bus grįžtama prie kriogeninės technikos taikymo.

Gyvenimo ir mirties svarstyklės

Kiek tie širdies randai kenkia normaliam širdies darbui?

Akad. Vytautas Sirvydis 15-ajį pasaulio širdies ir krūtinės ląstos chirurgų kongresą skelbia atidarytą

jungoje dalyvavau plėtojant elektrokardiostimuliaciją ir širdies ritmų sutrikimų chirurgiją. Mane prisiminė ir į konferenciją pakvietė mano buvę mokiniai, gydymo centrų vadovai. Dalyvavo ir daug autoritetingų širdies chirurgijos iš įvairių užsienio šalių atstovų, kurie buvo širdies ritmo sutrikimų modernaus gydymo pradininkai.

Jūs taip pat esate vienas iš to modernaus gydymo atstovų?

Malonu, kad Kongrese buvo pažymėtas ir kauniečių indėlis, gydant širdies ritmo sutrikimus. Turėtos mintyje ir mano pasiūlytos originalios širdies ritmo sutrikimų šalinimo operacijos, kurių metu naudojome šaltį, t. y. kriogeninę techniką.

Tai jau širdies operacijų istorija, ar ne visai?

Įdomu, kad aš pats tas operacijas vertinau jau kaip medicinos istorijos faktą, nes dabar širdies ritmo sutrikimų operacijose

srities mokslo reikalus į naują pakopą? Juk šitaip, jei teisingai supratau, kolegų vertino ir Kaune atliekamas širdies operacijos, kurioms Jums teko vadovauti, kurių metodiką tobulinote.

Daug ką mums patiems teko atrasti, nes net ir literatūroje tie dalykai nebuvo aprašyti. Pavyzdžiui, tekdavo ieškoti širdyje tų vietų, kuriose ir kyla širdies ritmo sutrikimai. Pirštais pavykus ant širdies apčiuoti tą vietą ir ją paspaudus, ritmo sutrikimai išnykdavo. Tas širdies vietas užšaldydavome; taip pavykdavo padėti daugeliui sunkiai sergančių ligonių.

Aišku, tai buvo paprasta empirika, tačiau ji privertė elektrofiziologus susimąstyti, kodėl taip atsitinka. Išsiaiškinti daugelio širdies aritmijų mechanizmai. Tyrimai atvedė prie dabartinio tų problemų supratimo. Taigi mūsų darbas padėjo širdies elektrofiziologams atskleisti daug naujų dalykų. Visa tai išgirsti Mask-

Kongreso atidarymo vakaro akimirka Trakų salos pilyje

Tai labai nedideli židiniai – maždaug 1,5 cm² dydžio, kartais dar mažesni – širdžiai funkcionuoti nenkenkia. Net kai daug širdies pažeidimo židinių, kartais kiekvieno atskiro židinio destrukcija nedaroma, bet tie židiniai apeinami, tarsi izoliuojami termolinija. Ji maždaug 1 mm storio ir širdies darbui taip pat nenkenkia.

Pagirtinas maksimalizmas

Kadangi kalbamės istorinėje Trakų Salos pilyje, kur vyksta 15-ojo pasaulio širdies ir krūtinės ląstos chirurgų kongreso atidarymo vakaras, pamėginkime įvertinti, ką šis Kongresas reiškia mūsų šaliai?

Tai didelė garbė Lietuvai ir tarptautinis Lietuvos širdies chirurgijos

O kaip su aparatūra ir instrumentine baze? Ar Lietuvoje pakanka modernių darbo priemonių?

Matote, jei pasakysiu, kad mūsų širdies chirurgija viskuo, kas reikalinga, aprūpinta, tai įsižeis kiti kolegų medikai, kurie pasigenda tokių darbo priemonių. Vis dėlto mūsų širdies chirurgai sugeba išsikvototi tų darbo priemonių, kurios būtinos jų

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Bet tai negrįžtami procesai? Audi- nių neardančių būdų čia pritaikyti ne- galima?

Atsakyti galėčiau ir taip, ir ne. Širdies chirurgijos srityje nuolat tenka dirbti tarsi sveriant svarstyk- lėmis: ar geriau gyventi nevisavertį gyvenimą ir nuolat rizikuoti, o gal geriau gyventi normalų gyvenimą, bet su randais širdyje? Prisimenu, kai pasiskaitęs vieno amerikiečių mokslininko darbų, vienas pirmųjų Kauno klinikose pradėjau taikyti iš- orinį širdies masažą. Mane tada už- sipuolė, nes ne visada pavykdavo li- gonį išgelbėti: tai per vėlai pradėda- vome masažuoti, tai dėl negrįžtamų širdies pakitimų jam jau nebuvo ga- lima padėti. Skrodimo metu kartais rasdavo sulaužytą krūtinkaulį ar šonkaulį. Tada buvo pasiūlyta už- drausti mano ir kolegų taikomą iš- orinį širdies masažą. Į visus užsi- puolimus atsakiau paprastai: ar ge- riau gyventi su lūžusiu šonkauliu, ar mirti su sveikais kaulais? Dabar iš- orinį širdies masažą taiko ne tik gy- dymo įstaigose, bet jį naudoti mo- komi visi gyventojai.

pripažinimas. Nors mes, kauniečiai, su Vilniumi lyg ir konkuruojame, bet vien dalyvaujant šiame Kongreso atidarymo vakare, apima nepaprastas jausmas. Lietuvai vilniečiai taip puikiai atstovauja, tokia nuostabi viso vakaro organizacija, kad organizato- riams negaila nuoširdžiausių padė- kos žodžių. Pati Trakų ežerų gamta ir senosios pilies architektūra mums tarsi padeda. Neabejoju, kad visa tai paliks labai gerą įspūdį įvairių šalių širdies ir krūtinės ląstos chirurgams. Jau nekalbu apie tai, kad Lietuvos širdies chirurgijos moksliniai rezul- tatai yra labai geri. Galiu tik pasi- džiaugti visa Algimanto Marcinkevi- čiaus ir Vytauto Sirvydžio širdies chi- rurgijos mokykla. Man taip pat džiugu pažymėti, kad mano pradėtas darbus Kaune labai sėkmingai tęsia prof. Rimantas Benetis. Tai tas atve- jis, kai mokinys aplenkia mokytoją.

Šiandien Lietuvos širdies chirurgi- ja taiko visas tas pačias modernias nau- joves, kokias naudoja bet kurios pasa- ulio šalies kardiologai. Mūsų širdies chirurgų laimėjimai žinomi visame pa- saulyje ir šis Kongresas tą patvirtina.

Naujos pažintys, nauji draugai...

sėkmingai veikia. Be aparatūros, ir tų rezultatų nebūtų. Širdies chirurgi- ja negali būti dalinė, todėl čia galio- ja principas – viskas arba nieko. Tai labai didelės rizikos operacijos, todėl aparatūra turi būti maksimaliai pat- tikima ir pati geriausia.

Kai technikų daug – kurią rinktis?

Ko galima laukti iš šio Kongreso?

Kaip ir iš visų tokio masto rengi- nių, svarbiausia – pasikeisti tarptau- tine patirtimi. Paprastai kiekvienas dalyvis kai ką naujo sužino ir prade- da taikyti savo darbe. Tai kelias į to- bulėjimą. Neabejoju, kad šis renginys prisidės prie širdies ir krūtinės ląstos chirurgijos tobulinimo pasaulio mas- tu. Labai svarbu, kad visi dalyviai ga- lės pabendrauti su kolegomis iš įvai- rių šalių.

Ar patirtis perduodama ne opera- cinėse, ne laboratorijose?

Viskas svarbu. Pati sąvoka chi- rurgija (graikiškai *cheir* – ranka + *ergon* – veiksmas, darbas) reiškia ran- kų darbą. Be abejo, technikos tenka išmokyti operacinėje, ir stebint kitų darbą, ir pačiam dirbant. Tačiau kai tų operacijų atlikimo technikų nau- dojama labai daug – kurią rinktis? Konferencijose pateikiamos multi- centrinės studijos, iš kurių galima spręsti ir lyginti. Kartais tenka nau- dotos technikos atsakyti arba ją nuolat turtinti kita technika. Štai kur medicinos teorijos nauda.

Dabar, kai yra vaizdo ir nuotoli- nės technikos galimybių, galima ste- bėti įvairių technikų demonstravi- mą, tad nėra reikalo būtinai eiti į operacinę. Viskas gali būti matoma, parodoma. Dabar kone trečdalis chi- rurgijos konferencijų vyksta kaip gy- vos studijos, taikant nuotolinės tech- nikos galimybes. Žymūs chirurgai demonstruoja įvairių operacijų tech- niką, ir tai yra svarbiausia.

Ateitis – minichirurgijai

Kokios širdies chirurgijos kryptys Jums atrodo įdomiausios, perspekty- viausios?

Dėmesys skiriamas minichirur- gijos galimybėms, kai padaroma kuo mažesnė trauma operuojamam ligoniui. Darant mažus pjūvius krū- tinės ląstoje ir taikant endoskopinę techniką (įkišant 1–3 endoskopus, robotus), nebereikia naudoti dirbtinės kraujo apytakos, arba jos rei- kia nedaug, ligonis patiria daug ma- žesnę traumą. Sunku buvo įsivaiz- duoti, kad širdies kraujagyslių ope- racijas būtų galima atlikti be dirbtinės kraujo apytakos. Džiaugiuosi, kad ir anksčiau labai gyniau požiū- rį, jog reikia stengtis operuoti dirb- tinėje kraujo apytakoje. Aritmijas pradėjau operuoti uždaroje dirbančioje šir- dyje be dirbtinės kraujo apytakos, ir manęs už tai neglostė. Šie mano metodai pripažinti širdies chirurgi- jos istorijoje. Mane už tokį požiūrį kritikavo Visasąjunginis širdies chi- rurgijos institutas Maskvoje, kuris vadovavo visos Tarybų Sąjungos šir- dies chirurgijai. Dabar tas laikas at-ėjo, ir vis daugiau pasaulio chirur- gų operacijas daro dirbančioje šir- dyje. Jokia dirbtinė kraujo apytaka neatstoja natūralios.

Kitas dalykas – širdies vožtuvai. Kad ir kokie toboli būtų dirbtiniai, bet natūralių neatstoja. Tai vėlgi kardiologijos kryptis, kurios at- stovai, esant nepakankamumui, ne- skuba natūralių vožtuvų keisti dirbt- niais. Šias operacijas labai sėkmingai atlieka prof. R. Benetis, ypač aortos koronarinių šuntavimą po infarkto, esant vožtuvų nepakankamumui.

Ieškojimų virusu užkrėsti mokinius

Įvairių sričių mokslo pažanga kar- tais net užima amą, tad ar neateis me- tas, kai bus galima apsieiti išvis be chi- rurginio išikišimo?

Kai kas keičiasi. Štai ir į šį Kon-

Kongrese dalyvavo ir tolimiausių šalių atstovai

gresą yra atvykusių mokslininkų, kurie jau naudoja kamienuose ląste- lių technologijas. Pavyzdžiui, jei šir- dies raumuo pažeistas, o po infark- to reikia atkurti kraujotaką, tai į šir- dies raumenį įšvirkščiamas kamienu- nių ląstelių, o šios naujoje vietoje virsta šeimininko, t. y. širdies rau- mens, ląstelėmis. Esama įrodymų, tiesa, jų dar nėra daug, kad šitaip yra pavykę atkurti ląsteles, kurios gali susitraukinėti, atlikti būdingas funkcijas.

Kiek šioje srityje dirbama Lietuvoje?

Man sunku pasakyti apie vilnie- čių darbus, bet Kaune prof. R. Be- netis įsteigė laboratoriją, kuri galbūt užsiims dirbtinių venų auginimu ir t. t. Prie to artėjama. Praktiškai šir- dies chirurgijoje nėra srities, kur lie- tuviai sau leistų atsilikti.

Esate dalyvavęs daugybėje moks- linių konferencijų. Kuo šis Kongresas skiriasi nuo daugelio kitų konferen- cijų?

Tarybiniais laikais konferencijos prasidėdavo padėkos žodžiais parti-

jai ir vyriausybei. Vadinas, buvo po- litizuotos. Aišku, konferencijų tiks- las buvo tas pats – pasikeisti patirti- mi. Tik šiandien ta patirtis nepalygi- namai didesnė ir išsamesnė. Ją per- teikti naudojamos visai kitos prie- monės. Anksčiau išeidavo pranešas- jas po pažastimi laikydamos į ritinį suvyniotas lenteles, smeigtukais pri- smeigdavo prie lentos. Taigi dabar pakilo mūsų žinių lygis ir jų pertei- kimo galimybės, konferencijos daug įdomesnės, nebėra ilgų paskaitų, tad ir dalyvauti daug įdomiau.

Kaune diegdami ir tobulindami širdies elektros stimuliacijos meto- dus, mes apmokėme ir apie tūkstantį gydytojų iš įvairių tuometinės Tary- bų Sąjungos gydytojų. Vykda- vome į įvairius miestus, stengdamie- si perteikti savo patirtį. Dabar tie ko- legos jaučiasi mums dėkingi, sten- giasi atsidėkoti bent geru žodžiu. Reikia tik dėliauti, nes savo pačių rankomis būtume padarę nepalygi- namai mažiau.

Mano didžiausias džiaugsmas buvo ką nors reikšmingo pasiekus, tas žinias perteikti kitiems. Dabar matau tuos savo mokslinės veiklos vaisius, ir tai man teikia pasitenkini- mą. Baigdamas savo pranešimą Maskvoje, palinkėjau kolegomis, kad jie ieškojimų moksle virusu užkrės- tų savo mokinius.

Vieniems pavyksta, kitiems – ne. Nuo ko tai priklauso?

(Juokiasi.). Nežinau, kaip atsa- kyti į šį klausimą. Manau, ne viskas gerai, jei žmogui visko pakanka, ir jis nenori daugiau nieko ieškoti, pama- tyti, sužinoti. Tada nebūtų ir jokių at- radimų bei naujovių. Tikram žmogui turi būti būdingas naujų paieškų sie- kis. Ir tai pasakytina apie visas gyve- nimą sritis.

Į kokius širdies chirurgijos pasa- ulio centrus mums reikėtų orientuotis?

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO UNIVERSITETAS

skelbia 2005 m. priėmimą į:

Biomedicinos mokslų srities **agronomijos (06 B)** krypties **dieninę dok- torantūrą, miškotyros (14 B)** krypties **dieninę doktorantūrą, Technologijos mokslų srities aplinkos inžinerijos ir kraštotvarkos (04 T)** krypties **dieninę ir neakivaizdinę doktorantūrą.**

Stojantieji į doktorantūrą Universiteto mokslinei sekretorei turi pateikti prašymą Rektoriatu vardu ir tokius dokumentus:

- magistro arba jį atitinkančią kvalifikaciją patvirtinančią aukštojo mokslo baigimo diplomą ir jų priedų notaro patvirtintas kopijas;
- dviejų mokslininkų rekomendacijas;
- gyvenimo aprašymą su nuotrauka;
- mokslinius straipsnius ir jų atspaudus, jei tokių yra;
- mokslinį referatą;
- 1 nuotrauką (3×4);
- doktoranto iškaitos lapą (pildomas pas mokslinę sekretorę);
- paso paskutinio puslapio arba asmens tapatybės kortelės kopiją.

Dokumentai priimami nuo rugsėjo 1 d. iki rugsėjo 15 d. 16 val. Uni- versiteto centriniuose rūmuose, 232 kab. (Studentų g. 11, Akademija, LT-53361 Kauno r.). Papildoma informacija teikiama tel. (8 ~ 37) 752 254, interneto svetainė: www.lzuu.lt.

Rektorius

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 1 p.

Ambasadorius V. Ušackas pristatydamas JAV Kongreso narį T. Makoterį jį įvardijo kaip Vidurio Europos reikalų žinovą ir Lietuvos draugą. R. Niurikas buvo pristatytas kaip Monterėjaus instituto vyresnysis darbuotojas, prieš tai trejus metus dirbęs Maskvoje, kur vadovavo Karnegio centrui (Carnegie Moscow Center).

Pirmą problemą diskusijos dalyviams pamėgino suformuluoti prof. L. Donskis. Anot jo, Lietuva XX a. – geras pavyzdys, norint suvokti, kaip keitėsi pasaulis per visą šį prieštariną amžių. Baigiantis Pirmajam pasauliniam karui, susikūrė nepriklausoma Lietuvos valstybė, kuri prarado nepriklausomybę, prasidėjus Antrajam pasauliniam karui. Vėliau inkorporacija į Tarybų Sąjungą, penki dešimtmečiai okupacijos ir staiga 1990 m. Lietuvos valstybė vėl atgimsta. Šiandien ji gyvuoja jau visai kitokioje Europoje ir pasaulyje. Analizuodami Lietuvą galime analizuoti ir du pasaulinius karus, totalitarinius režimus, pasaulio tvarkos pasikeitimą. L. Donskis pasiūlė diskusijos dalyviams pasvarstyti, ar esama kokio nors gilesnio ryšio tarp realybės, kuri egzistavo iki Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje ir Europoje, bei dabartinės Lietuvos. Kitaip tariant, ar pasaulis tebesprendžia tas pačias problemas, kaip ir anksčiau, o gal gyvename visiškai naujoje tikrovėje?

Cinizmas – slaptas ir atviras

Anot diskusiją pradėjusio prof. V. Landsbergio, kai kalbame apie valstybę, turėtume galvoti apie tautą ir žmones, kurie valstybę sudaro ir lemia jos kokybę. Profesorius pasiūlė įvertinti, ar žmonės kokybiškai labai pasikeitė per 50–65 metus? Deja, daug faktų, pasak kalbėtojo, rodo, kad jei pasikeitimų į gerą ir esama, tai tik iš dalies. Daug ženklų rodo, kad ne viskas keitėsi į gera, kai kas pasikeitė į bloga. Vertybių sampratos praradimas, masinės kultūros (o tai ir politinė masinė kultūra) arba populizmo metodai, ko gero, dabar labiau paplito.

Populistiškos ideologijos plito jau prieš Antrąjį pasaulinį karą. Kaip to

Simpoziumas – tai tiltas tarp žemynų

Paskutinės akimirkos prieš Simpoziumo atidarymą: Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus ir (pirmoje eilėje iš kairės) JAV mokslo ir kūrybos simpoziumo tarybos pirmininkas dr. Vytautas Narutis, Simpoziumo organizacinio komiteto vadovas dr. Dainius Numgaudis, švietimo ir mokslo ministras dr. Remigijus Motuzas ir JAV lietuvių bendruomenės Krašto valdybos pirmininkė Vaiva Radasta Vėbraitė

rezultatas buvo sukurtos agresyvios diktatūros. Būtent diktatūros, siekusios užvaldyti mažą mažiausiai Europą, ir pradėjo Antrąjį pasaulinį karą. V. Landsbergis priminė J. Stalino kalbą, kurią jis 1939 m. rugpjūtį pasakė TSKP (bolševikų) Polinio biuro nariams keturias dienas prieš pasirašant vadinamąjį Molotovo-Ribentropo paktą. J. Stalinas buvo stebėtinai atviras. Pastarųjų 20 metų patirtis rodo, kalbėjo jis, kad taikos sąlygomis neįmanoma pasiekti tokio stipraus komunistų judėjimo visoje Europoje, kad bolševikai sugebėtų paimti valdžią. Šios partijos diktatūra galima tik kaip didelio karo rezultatas.

Toliau J. Stalinas kalbėjo, kaip per didelį karą Sovietų Sąjungą pasieks, kad būtų susovietinta Vokietija, paskui – Prancūzija, aišku, padedant ištikimiausiems sovietų draugams prancūzų komunistams. Jie turės sugriauti Prancūzijos jėgos struktūras – policiją ir kariuomenę.

Taip kalbėjo J. Stalinas savo artimiausiai politinei ir karinei aplinkai keturias dienas iki Sovietų Sąjungai pasirašant taikos sutartį su Vokietija. Šiandien šiai sutarčiai kaimyninėje šalyje atvirai pritariama, ir

tai girdime ne iš pavienių ekstremistinių elementų, bet iš aukščiausio valstybės asmens lūpų: esą, Sovietų Sąjungos ir Vokietijos taikos sutartis (vadinasi, ir slaptieji protokolai, kuriuose buvo numatyta tarp sutarties dalyvių pasidalyti Lenkiją, Baltijos valstybes ir Besarabiją) tai buvusi „būtinybė“, siekiant užtikrinti Sovietų Sąjungos vakarinių sienų saugumą. J. Stalino cinizmas buvo slaptas, bet Rusijos prezidento lūpomis jam atvirai pritariama. Todėl V. Landsbergiui ir kyla abejonų, ar per tuos 66 metus nuo 1939-ųjų labai toli pažengta į priekį.

Kaip iš žuvinės darėme žuvį

Europos parlamento narys J. V. Paleckis sutiko, kad per tuos 60–65 metus žmonės nedaug pasikeitė, bet pasaulis pasikeitė iš esmės. Jei kuriant Pir-

mąją Lietuvos Respubliką labai daug reikė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės patyrimas, tai Antroji Lietuvos Respublika jau buvo kuriamai visai kitame istorinės patirties lauke: teko iš žuvinės daryti žuvį,

Biotechnologas dr. Daumantas Matulis grįžęs iš JAV mokslinę karjerą pasiryžęs tęsti Lietuvoje

t. y. keičiant gamybinius santykius iš planinės ekonomikos grįžti į rinkos ekonomiką.

Būta ir panašumų. Kuriant tiek Pirmąją, tiek atkuriant Antrąją respubliką būta dviejų pagrindinių są-

lygų: pirmą, tai lietuvių tautos noras gyventi nepriklausomos valstybės sąlygomis, antra – labai palankios tarptautinės sąlygos. Jos susiklostė taip, kad buvo galima jomis sėkmingai pasinaudoti.

Kalbant apie pasikeitusį pasaulį į akis krinta vienas dalykas. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Tautų Sąjunga buvo silpna ir net bejėgė, o dabartinės Jungtinės Tautos nors ir turi sunkumų, bet jos daug stipresnės. Pagaliau yra NATO ir Europos Sąjunga, dariniai, kokių neįmanoma buvo įsivaizduoti tarpukariu.

Be to, tarpukariu Lietuva turėjo kraujuojančią žaizdą – Vilniaus klausimą, ir tai labai silpnino Lietuvos diplomatinės ir tarptautinės politikos galimybes. Dabar Lietuva turi ir Vilnių, ir Klaipėdą, ir Kauną, valstybės tarptautinės pozicijos kaip niekada stiprios.

Svarbiausias Lietuvos tarptautinis vaidmuo

Kaip Lietuva, būdama ES ir NATO narė, atrodo iš amerikietiškos perspektyvos, vertinant dalyvavimo pasaulio struktūrose ir santykių su Rusija mastu, pamėgino atsakyti R. Niurikas. Jis pripažino, kad labai įdomu buvo stebėti Baltijos valstybių ir konkrečiai Lietuvos vaidmenį Rytų Europos procesuose. Lietuva savo integracijos į Vakarų struktūras patirtį gali perteikti kitoms kaimyninėms šalims, kurios norėtų eiti tuo pačiu keliu – tai būtų svarbiausias Lietuvos vaidmuo tarptautiniame gyvenime. Pirmiausia tai pasakytina apie Ukrainą, kuriai Lietuvos pareigūnai, pilietinės visuomenės institucijos perduoda savo patirtį. Labai svarbu, kad integracijos kelias būtų gerai parengtas, taip pat ir kiekvienos tokios šalies viduje turi būti palankios integracijai sąlygos. Ukrainoje neabejotinai tokių sąlygų esama, o Lietuva jai yra puikus pavyzdys.

Ar laisvė yra prabanga

Yra tradicinė Europa, o dabar atsirado nauja laisva Europa, – teigė JAV Kongreso narys T. Makoteris. Jis tvirtino pažįstas nemažai žmonių, kurie tiesiogiai susidūrė su Antruoju pasauliniu karu, ir įsitikino, kad tie žmonės labai vertina taiką, nuomonių pliuralizmą. Deja, ne visi suvokia šių vertybių svarbą. Baltijos valstybės, Lenkija ir kitos panašaus likimo šalys daug geriau supranta laisvės kainą ir naujus laiko iššūkius. Išsilaisvinusių Europos šalių santykius su JAV T. Makoteris įvertino kaip stiprius, ir tai esąs teigiamas dalykas. Europoje vykstantys procesai yra labai reikšmingi, bet juose svarbu matyti ir Rytų Europos vaidmenį. Itin svarbu, kad žmonės suvokė atsakomybę už savo šalių li-

Organizaciniai Simpoziumo rūpesčiai gulė ant šių moterų pečių: Jadvyga Olechnovičienė, Genė Griežienė, Silva Aukštinaičienė, Danutė Lukianienė, Lyda Milošienė ir Aurika Bagdonavičienė

Simpoziumo programos tarybos pirmininkui akad. Zenonui Rokui Rudzikui Simpoziumo darbe sėkmės linki Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus

Teletiltas diskusijos dalyviai Vašingtone: Rytų Europos politikos analitikas iš JAV Robertas Niurikas, JAV Kongreso narys Tadeušas Makoteris ir Lietuvos ambasadorius JAV Vygaudas Ušackas

Teletiltas diskusijos dalyviai Vilniuje: Europos Parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis, prof. Leonidas Donskis ir Europos Parlamento narys Justas Vincas Paleckis

kima, sugebėjo paimti vadžias į savo rankas, labai vertina savo laisvę ir nepriklausomybę.

T. Makoterio žodžius L. Donskis pamėgino suglausti į sentenciją, kuri nuskambėjo šitaip: Lietuva niekada negalėjo sau leisti prabangos laikyti laisvę savaime suprantamu dalyku. Pasak L. Donskio, tai tikėtų pasakyti apie visą Vidurio ir Rytų Europą, kurios politiniams procesams amerikiečiai skyrė daug dėmesio. Po tokio apibendrinimo logiškai sekė klausimas diskusijos dalyviams: kokį vaidmenį Vidurio ir Rytų Europoje vaidina Lietuva, ar tinka jai kartais taikomas regiono lyderės vaidmuo? Bent jau tokį Lietuvos vertinimą kartais girdime iš Ukrainos ar net gerokai toliau esančios Gruzijos. Tad ar iš tiesų yra pagrindo kalbėti apie Lietuvos regioninę lyderystę?

Kai vyrauja moralumo kriterijus

Tai ne vakar dieną surasta kaimynystė, ji realiai egzistavo ir seniau, – teigė ambasadorius V. Ušackas. Jis prisiminė paskutinį XX a. dešimtmetį, kai Baltijos šalys siekė integruotis į Vakarų politinį ir ekonominio gyvenimo struktūras, o Vilniaus universitetuose, mokslo institucijose, ministerijose žmonės kalbėjo: mes būtinai turime galvoti apie Ukrainą, Kaliningrado sritį, Baltarusiją. Taigi Lietuva konstruktyvų vaidmenį bendraujant su kaimynais pradėjo vaidinti ne nuo šiandien, tokį vaidmenį ji atliko ir seniau. Svarbu, kad žmonės gali daryti įtaką savo valstybėje. Lietuva veikia labai apgalvotai, ir lietuviai sąmoningai imasi darbų kaimynų atžvilgiu. Tai pragmatiška veikla, nes natūralu siekti, kad kaimynai gyventų pagal demokratiškus principus, vadovautųsi taikos dvasia ir veiktų pagal laisvosios rinkos principus. Čia svarbus ne tik moralinis vaidmuo, nes šiuo atveju gerai dera Lietuvos nacionaliniai ir pragmatiški interesai.

Vis dėlto JAV Kongreso nariui T. Makoteriui atrodo, kad šioje Lietuvos veikloje su kaimynais esą daugiau ne tiek pragmatiškumo, kiek moralinio kriterijaus.

Išėjimas – budrus Lietuvos interesų sargybinis

Vertindamas lietuvių ir kitų tautų išėjimo vaidmenį XX a. politikoje, prof. V. Landsbergis pirmiausia prisiminė JAV lenkų kongresą, kai Lietuvai ypač reikėjo paramos siekiant nepriklausomybės ir NATO narystės. JAV lenkų išėjimo parama Lietuvai tada buvo labai svarbi, neabejotinas tarpusavio supratimas buvo grindžiamas abiejų tautų bendros istorijos laikais.

Kalbėdamas apie lietuviškąją išėjimą, profesorius priminė jos nuolatinį suinteresuotumą visu tuo, kas įvairiais istorijos tarpsniais vykdavo Lietuvoje. Net ir XIX a. pabaigoje, kai Lietuva priklausė carinei Rusijai, kai buvo draudžiama lietuviška spauda, lietuvių kalba ir lietuviškos pradinės mokyklos, išėjimas raskavo būdų, kaip padėti Lietuvai. Galima priminti užsienyje spausdintas lietuviškas knygas, maldaknyges, kurios kontrabandiniu būdu pasiekdavo Lietuvą ir buvo platinamos spaudos draudimo metais. Kai 1918 m. Lietuva paskelbė atkurianti nepriklausomybę, JAV lietuviai norėjo suburti 6 tūkst. vyrų *Laisvės brigadą*, kuri turėjo atvykti į pagalbą Lietuvai. Jei *Laisvės brigada* būtų buvusi suformuota, Lietuva šiandien būtų, ko gero, daug didesnė ir stipresnė valstybė, nes ir savo vienos jėgomis apsigynė nuo Raudonosios armijos, neleido bolševikams įsitvirtinti jos teritorijoje iki Baltijos jūros. Deja, JAV to meto valdžia nesutiko leisti formuoti tokios brigados, nes to prašė Rusijos ambasadorius.

Išėjimo pastanga, anot V. Landsbergio, prisimintina kaip ryžtingas ir konkretus apsisprendimas ginti savo gimtąją šalį, nors tie išėjimai jau buvo JAV piliečiai.

Lietuvą antrą kartą okupavus Sovietų Sąjungai ir išėjimui neturint galimybių formuoti pajėgų Lietuvai pagelbėti, išėjimas vis dėlto sugebėjo išsaugoti tą pačią laisvės dvasią ir įsitikinimą, kad Lietuva nėra žuvusi, ir jai reikia padėti. Tada „šaltojo karo“ sąlygomis ir buvo suformuota Pasaulio lietuvių bendruomenė kaip vienovė, kuri tokį tikslą turi, jo siekia, turi politinę įtaką ir užsienio valstybėse. Priminti pasauliui Lietuvos aneksijos nepripažinimo reikalą ir tapo tos bendruomenės užduotimi, lietuvių išėjimas čia buvo budrus pavergtos Lietuvos interesų sargybinis.

Vilniaus universiteto Matematikos istorijos muziejaus vadovas dr. Henrikas Jasiūnas sveičia iš Vakarų Australijos universiteto Telekomunikacijų tyrimo instituto Zigmantą Leoną Budrikį kviečia apsilankyti muziejuje

Nuolatinėje laisvės kūryboje

Lietuvai pakilus į taikų, neginkluotą išsivadavimą iš Sovietų imperijos, išėjimo įtaka buvo itin reikšminga. Gaila, bet JAV vyriausybė dažnai atsižvelgdavo į tai, ką sako Sovietų Sąjunga – kartojo 1918 m. politiką. Vis dėlto V. Landsbergis neneigia ir didžiulės Amerikos pagalbos Lietuvai kelyje į nepriklausomybę. Tai buvo politinė pagalba, savais būdais, kartais ir diplomatiniais manevrais.

1918 m. Lietuva galėjo remtis Amerikos politine parama pagal prezidento Tomo Vudrofo Vilsono paskelbtą principą dėl tautų apsisprendimo; juo ir rėmėsi iš imperijų jungo išsivaduojančios tautos. Lietuvai 1990 m. atgaunant nepriklausomybę, JAV taip pat jai buvo pagrindinis ramstis. Amerika nuolat primindavo sovietų vadovams nepripažinti Lietuvos okupacijos ir prilaikydavo sovietų „vanagus“ nuo smurtinių akcijų. Vėliau Lietuvai siekiant saugios nepriklausomybės, norint tapti NATO nare, Amerikos žodis taip pat buvo lemiamas. Būta bendro vertybių supratimo. Viena svarbiausių iš jų buvo ta, kad laisvė nėra dovana duota amžiams ir be išlygų. Laisvę reikia iškovoti, ginti ir nuolat kurti. Kai laisvė kuriama savo šaliai, tai keičia žemėlapi. Europos žemėlapi Lietuva ir kitos Baltijos valstybės keitė jau 1918 m., ir antrą kartą – 1989–1991 metais.

Nauja užduotis Lietuvai

Mėgindamas toliau išryškinti išėjimo vaidmenį, J. V. Paleckis pabrėžė tiesos apie tai, kas įvyko su Lietuva, sakymą pasauliui. „Šaltojo karo“ laikais, kai Lietuva atsidūrė šiapus „geležinės uždangos“, išėjimas neišvengiamai siek tiek atitrūko nuo Lietuvos reikalų. Europar-

mentaras įvertino ypatingą *Šviesos-Santaros* vaidmenį, jį palygino su buvusio VFR kanclerio Vilio Branto (Willy Brandt) Rytų politika. *Šviesa-Santara* sugebėjo atsigrežti į Lietuvą, nors tai buvo nelengva. Ypač Lietuvos inteligentijai, kultūros žmonėms tas *Šviesos-Santaros* vaidmuo buvo didelis. Tuo metu į Lietuvą pradėjo patekti tokie leidiniai kaip *Akiračiai*, *Metmenys*.

nimas, kurią ilginiui teko pripažinti ir to labai nenorintiems.

Lietuvai pasisekė, kad ji turėjo daug draugų JAV. Tai ir lietuvių išėjimo toje valstybėje nuopelnas, kuri darbai įrodė savo išpareigojimus tėvynei.

Ar Lietuva gali būti svarbus veiksnys plėtojant transatlantinį ryšį? Pasak L. Donskio, Lietuvai nėra paprasta laviruoti, tarp gana gilaus proamerikietiško sentimentų ir tarp kitų naujųjų Eu-

Vytautas Šliūpas (antras iš dešinės) ir Auksučių projekto dalyviai kalbina prof. Romualdą Kašubą (pirmas iš kairės) apsilankyti Auksučiuose

J. V. Paleckiui ir V. Landsbergiui yra tekę dalyvauti pirmuosiuose Europos lietuvių studijų savaitėse. J. V. Paleckis tvirtina ten pasisėmęs tolerancijos, patirties demokratiškai reikšti mintis, pakantumo, nes viso to labai trūko Lietuvoje. Pagaliau tai, kad į Lietuvą buvo pradėję grįžti išėjimo verslininkai ir politikai, Lietuvai buvo labai svarbu.

Penkerius metus padirbęs Lietuvos ambasadoriumi Londone, J. V. Paleckis tvirtina susidūręs su visai naujais sunkumais. Didžiojoje Britanijoje ir Airijoje atsidūrė daugybė gabių, talentingų Lietuvos žmonių. Kas darytina, kad jie sugrįžtų, o jei ir negrįžtų, kad neprarastų ryšio su Lietuva? Tai visiškai naujas uždavinys Lietuvai. Aišku, jis bus sprendžiamas Europos Sąjungoje, kuri šiandien yra mūsų bendrų namų dalis. Sudėtingiau bus tuos dalykus spręsti JAV, nuo kurios mus skiria Atlantas. Viskas turi būti daroma, kad mūsų žmonės Lietuvai nebūtų prarasti.

Ar Lietuvai lemta būti tiltu

Kalbėdamas apie išėjimo vaidmenį kovojant už savo tėvynės laisvę, ambasadorius V. Ušackas priminė istoriją apie Lietuvos ambasadą Vašingtone. Ji buvo atidaryta 1924 m., nebuvo uždaryta ir Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą. Valstybė okupuota, bet jos valstybinė vėliava – trispalvė – plevėsavo prie JAV valstybės departamento pastato. Ar tai nebuvo iššūkis sovietų diplomatai? Tai buvo istorinės tiesos primi-

ros partnerių. Tad ar nedidelei valstybei, kokia yra Lietuva, įmanoma būti tiltu tarp kitų daug galingesnių šalių, ar ji gali balansuoti, derinti jų interesus?

Susitaikymo bangai ritantis į Rytus

J. V. Paleckio nuomone, Lietuva gali šį tą nuveikti, kai ką jau ir spėjo padaryti. Gali regione atlikti lyderio vaidmenį, tačiau pasikeičiant vaidmenimis: tai vienai, tai kitai šaliai išeinant į priekį – kaip dviračių lenktynėse. Estija pirmavo stodama į ES, Lietuva sugebėjo pasivyti ir eiti kartu. Kalbant apie transatlantinio ryšio stiprinimą, Lietuva turi unikalias galimybes, bent jau lyginant su mažesniais kaimynais. Lietuvos didelė ir stipri emigracija, ypač JAV, sugebama sėkmingai perleisti patyrimą Ukrainoje, Moldavijoje ir Užkaukazėje. Pagaliau Lietuva sugebėjo įveikti istorinius šešėlius ir susitaikyti su Lenkija – didelis tarptautinės politikos laimėjimas. Vakaruose kilusi susitaikymo banga – Prancūzijos su Vokietija, Vokietijos su Lenkija, Lenkijos su Lietuva – nusiritę į Rytus, ir tai labai svarbu.

J. V. Paleckis atkreipia dėmesį į „kietą savanaudiškumą“ (gera prasme) Lietuvos pirmame žengime į nepriklausomybę etape, sugebėjimą veikti iš savo interesų pozicijų. Dabar, būdama ES narė, Lietuva sugeba vis labiau derinti savo interesus su kitų ES narių interesais. Tai vertybė, kuri gali būti naudinga ir transatlantinio ryšio stiprinimui.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Pradžia Nr. 12

Tęsiame pasakojimą apie birželio pradžioje Lietuvos žemės ūkio universiteto su partneriais surengtos vienuoliktosios respublikinės mokslinės konferencijos *Žmogaus ir gamtos sauga* renginius, kurie šįkart mus veda į Baltijos pajūrį.

Paminklas neišmanymui

Gamta gyvena pagal savo dėsnius, tačiau ir žmogui pasikliauti vien tik gamtos malonėmis niekaip nevalia. Būtina kiek įmanoma stabdyti vis greitėjančius jūros krantų irimo procesus, tačiau kiekviena veikla, praktinis žingsnis turi būti septynis kartus pamatuotas, prieš ko nors imantis. Kad to išmanymo, kompetencijos ir gilesnės kultūros stinga, rodo pastarųjų metų įvykiai, kurie kelia didelį visuomenės nerimą.

Atskiros kalbos nusipelno Palangos bunos statybos istorija. Kaip dabar aišku, senasis medinis Palangos tiltas, statytas dar grafų Tiškevičių laikais, buvo sumanytas ne vien tam, kad poilsiautojai galėtų palydėti vakarop į bangas grimztančią saulę. Kaip teigia Kretingos miškų urėdijos Šventosios girininkijos girininkas inž. Rimantas Kviklys, 2003 m. V. Bergo premijos lauretas, tiltas pirmiausia buvo pastatytas žvejų laivams švartuoti. Atliko ir molo, t. y. bangolaužio, vaidmenį. Kad tilto konstrukcija būtų tvirtesnė, tarp tilto polių buvo kraunami akmenys, kurie ir tapo savotišku povandeniniu bangolaužiu – kaip buna. Siautusi audra sugriovė Palangos jūros tiltą. Štai tada ir atsirado proga pasireikšti lietuviškajai mokslinei ir inžinerinei minčiai.

Klaipėdos universiteto Gamtos ir matematikos mokslų fakulteto dekanas dr. Petras Grecevičius pasakoja apie Lietuvos Baltijos jūros kranto zonos būklės sisteminius tyrimus

Medinio Tiškevičių tilto poliai buvo sutvirtinti dideliais akmenimis, kuriuos, statant naują Palangos tiltą, buvo nutarta pašalinti. Užvirė dideli darbai: narai plušėjo ir naktį, tviškė prožektoriai, akmenys raičioti vandenyje – tikra atrakcija. Akmenų pašalinimas iš jūros dugno kainavo per milijoną litų. Įkalus į jūros dugną gelžbetoninius polių ir pastačius naują tiltą, staiga paaiškėjo, kad šis tiltas jau nebeatlieka molo funkcijos. 1997–1998 m. ties jūros tiltu pašalinus akmenis, netramdomos jūros bangos ėmė įnirtingai ardyti Palangos paplūdimį, prasidėjo aktyvi jūros kranto erozija. Kranto linija „atsitraukė“ daugiau nei tris kartus, buvo išplauta apie 201,6 tūkst. kubinių metrų smėlio.

Susivokę, kad, iš jūros išėmę akmenis ir suardę molą, padarė didelę klaidą, naujieji „proto bokštai“ puolė ją kiek įmanoma taisyti. Taip pat entuziastingai kaip prieš keletą metų rovė iš jūros dugno

Vilko metais – po Žemaitijos miškus, parkus ir sodus (3)

Baltijos kranto likimas ties Karkle nenuspėjamas

akmenis, dabar juos vežė atgal ir vertė į jūrą. Ir kodėl to entuziazmo nerodyti, jei valstybė iš savo kišenės už tą darbą suplojo dar 1,5 mln. litų. Taip buvo pastatyta buna, kainavusi bene brangiausiai Europoje – paminklas nekompetencijai ir neišmanymui.

Nejau visoje Lietuvoje nebuvo kas numatytų tokios „veiklos“ padarinių, sustabdytų technokratiškus sprendimus, kuriems nereikia jokio

ją vietą po tiltu, tačiau to nebuvo padaryta dėl daugelio priežasčių. Viena iš jų – neliko ir institucijos, kuri tą naują tiltą į jūrą statė, todėl niekas negalėjo užtikrinti tilto saugumo ir pastovumo tuo atveju, jei prie naujai sukaltų gelžbetoninių polių būtų sugrąžinti seniau ten buvę akmenys. Nors paskaičiuoti lyg neturėtų būti pernelyg sudėtinga.

Žodžiu, akmenys buvo kraunami greta tilto, kitoje vietoje, negu gulėjo seniau. Vos pradėjus dėti akmenis, ėmė kauptis jūros bangų plaunamas smėlis. To ir siekta, tačiau, atsiradus tokiam naujam hidrotechniniam dariniui, prasidėjo nuplovimai kitoje vietoje. Kaip su tuo „kovoti“, niekas nežino.

Susidarė gana kebli padėtis. Sovietmečiu Baltijos jūros krantų tvarkymu rūpinosi Geografijos ir Geologijos institutai, kurie šiuo metu sujungti į vieną. Kai kurie darbai buvo daromi Lietuvos energetikos institute, jiems vadovavo dabartinis Hidrologijos laboratorijos vedėjas prof. Brunonas Gailiusis. Deja, nuo 1995 m. krantų apsaugos ir krantotvarkos darbai išvis nutrūko. Pranešėjas P. Grecevičius suskaičiavo 10 institucijų, kurios rūpinasi pajūrio krantais ir tos srities vadybos bei tyrimo įvairiais darbais, bet padėtis vis tiek nevaldoma. Lietuvos mokslų akademijos pastangomis įkurta Krantotvarkos

komisija, jos narys yra ir P. Grecevičius. Komisija susirenka per metus keletą kartų, bet užsiima, atrodo, daugiau akademinę mokslinę veiklą. Kai reikia spręsti konkrečią krantų apsaugos problemą konkrečioje vietoje, pasakyti, ką reikia daryti, beveik nėra kam. Pagaliau ir atsakomybės niekas neprisiima.

Kitas dalykas, kuris taip pat nedžiugina, yra tas, kad sisteminių kranto tyrimų šiuo metu nesama, stebėseną nevykdoma. Pasitenkinama atsitiktiniais stebėsenos darbais, kai atvyksta Geologijos ir geografinio instituto arba Klaipėdos universiteto darbuotojai, kurie pamatuoja vykstančius pokyčius, tačiau tai ne valstybės užsakymas, o atsitiktiniai darbai. Kartais privačios iniciatyvos. Kiekvienas iš tų tyrėjų nėra tikras, ar ir kitąmet jam teks tęsti tą darbą.

Jūros krantams reikia globos

Nelieka nuošalyje ir verslo subjektai, kurie taip pat nukentė dėl ardomo Palangos kranto. Ateityje, matyt, bus skiriama vis daugiau lėšų ne tik krantų apsaugai, bet ir atkūrimui, renovacijai. Tačiau kur pinigai, ten ir problemos. Kadangi visi krantų ir kopų tvirtinimo darbai vykdomi viešųjų pirkimų arba konkursų princi-

pu, tai dažniausiai laimi pasiūliusieji mažiausią kainą.

Rimantas Kviklys primena Klaipėdos universitete dirbantį prof. Algimantą Olšauską, Lietuvos krantų mokslo ir technologijų asociacijos prezidentą, kuris pajūri pažįsta kaip savo nuolatinių tyrimų objektą, ir parengė studiją *Krantotvarkos projektas*. Joje išdėstyti paprasti ir esmingi dalykai, kaip reikia tvirtinti lopas. 1934 m. Vladas Merkys *Vandens keliuose* aprašė kopų auginimo ir priežiūros darbus, kurie taikytini ir šiandien. Tačiau visas tas žinojimas pasirodė esąs visiškai nežinomas dabartiniams tų darbų atlikėjams. Miškininkai nuo tų darbų buvo nušalinami, nes teigė, kad Palangoje su jūra turi tvarkytis ir gali susitvarkyti tik hidrologai ir hidrotechnikai, o kaip „pagauti“ smėlį ir jį „paguldyti“ ten, kur jis ir turi gulėti, geriausiai gali miškininkai. Tokia nuostata ne visiems patiko. Praėjusį rudenį krantų tvirtinimo konkurso miškininkai nelaimėjo, o kopas tvirtina bendrovė *Šilutės polderiai*.

Melioratoriai nieko panašaus iki tol nebuvo dirbę, todėl, atvykę į pajūrį, pirmiausia turėjo mokytis, kaip tas kopas ir krantus reikia tvirtinti. Toli gražu ne visada lemia kvalifikacija ir kompetencija. Pirmosios audros atskleidė ir to darbo rezultatus. Prieškopės pinučius tvirtinę kuolai, pasirodė, buvo sukalti neatsakingai – per trumpi, neįgrežti į gruntą. Matyt, nebuvo nė to darbo kontrolės, gal ir nepadaryta reikiamų skaičiavimų. Taigi pinigai išmesti į jūrą.

Melioratoriai žabus veža iš Šilutės ir tvirtina kopas. Seni to darbo „vilgai“ tas pastangas vertina gana skeptiškai, nes supranta dalies to darbo beprasmiškumą. Pajūrio gamtos nepatujinsi, apgauti taip pat nepavyks. Miškininkų patarimų niekam nereikia, priešingai, jie kaip krislas akyse. Diletantai niekada nepamils profesionalų – tai aksioma. Nuo kada miškininkai hidrologais tapo? – buvo mėginama miškininkus „statyti į vietą“. Ne hidrologais mes tapome, bet reikia protingų žmonių klausytis, – atremia puolimus miškininkai. Tik ar įmanoma atremti, jei proto argumentų kaip tik labiausiai nenorima girdėti?

Ar kalti tik žurnalistai

Galima sutikti su nuostata, kad pačioje Klaipėdoje turi susiformuoti mokslinė institucija, veikiausiai specializuotas institutas prie Klaipėdos universiteto, kuris kauptų reikalingą informaciją, vykdytų jūros krantų stebėsenos darbus, nagrinėtų ir kitų šalių panašios veiklos patirtį. Tik apibendrinus savą ir užsienio patirtį, bus galima veikti solidžiau.

Kai dešimt auklių...

Negana to, į jūros vandenį buvo išmesti milijonai litų. Net ir mėginant taisyti padarytas klaidas, buvo priversta naujų. Iš jūros ištraukti akmenys turėjo būti grąžinti į seną-

Lietuvos žemės ūkio darbuotojų profesinių sąjungų federacijos pirmininkas Alfonsas Gedgaudas ir Lietuvos žemės ūkio universiteto Žemės ūkio inžinerijos fakulteto doc. Romualdas Gražulevičius konferencijoje „Žmogus ir gamtos sauga“

Karklininkų sodyba

Gaila, bet šiuo metu Lietuvoje jūros pakrantėse nedaroma to, kuo užsiima kitos Europos valstybės, – biologinio tvirtinimo darbai neatliekami. Lyg ir neblogai žinoma, kas ir kaip darytina, bet tam reikia ne tik lėšų, bet ir tam tikrų administracinių žingsnių.

Atvažiavę danai pasisiūlė priplauti Lietuvos pajūryje tiek smėlio, kiek reikia, tačiau 1 m³ smėlio kainuotų 2 JAV dolerius. Panoro įrodyti, kad ne iš kelmo spirtos ir Lietuvos bendrovės: į pajūrio paplūdimius buvo pradėtas vežti smėlis, bet dabar šis darbas sustabdytas. Pasirodo, tame smėlyje buvo per daug molio, ir turės praeiti nemažai laiko, kol tas molis išsiplaus. Daugiau tokios veiklos patirties turintys kraštai smėlio į paplūdimius jau nebeveža, nes taikio naujas technologijas: smėlį kaupia specialiuose įtvaruose. Mūsų pajūryje to dar nedaroma. Tačiau kad ir vėluojant, aišku, tas naujas technologijas teks išsivirti. Kol to nėra, lieka neiški Palangos paplūdimių ir viso kurorto ateitis.

P. Grecevičius apgailestavo, kad, sprendžiant jūros krantotvarkos reikalus, mes vis dar neįstengiamie pasiekti mokslinės kalbos lygmenis, o mūsų specialistai vis dar nepasireiškia kaip tikri savo srities profesionalai. Visuomenė apie krantotvarkos reikalus dažniausiai sprendžia iš žurnalistų pateiktų interpretacijų, ir tai dažnai žeidžia specialistus. Ypač sunku susitaikyti su tuo, kai kiekvienas, kuris sugeba sukurti straipsnį, ima mokyti, kaip reikia tvarkyti jūros krantus ir pajūrį.

Per daug neginant žurnalistų, kuriems kartais trūksta išsamesnio žinojimo ir problemos supratimo, gal vertėtų pagalvoti, ar tos žurnalistikos bėdos nėra visų kitų mūsų bėdų atspindys. Juk ir žurnalistai ne viską laužia iš piršto, remiasi įvairių autoritetų nuomonėmis. Tiesa, kartais gal ne tų autoritetų, kuriais reikėtų remtis.

Gal šiočia tokia prošvaistė

Be pačių klaipėdiečių pastangų, vargu ar įmanoma išsaugoti pajūrį, todėl būtų teisinga Klaipėdoje telkti stipriausias krantotvarkos pajėgas ir informacinę bazę.

Vienas iš pozityvių dalykų yra tas, kad antri metai, kai krantotvarkai jau skiriami realūs Europos Sąjungos pinigai. Projekto bendra vertė 5,6 mln. litų, iš kurių tik maždaug ketvirtadalis yra Lietuvos lėšos. Gera ar bloga buna pastatyta, bet ji yra, šiek tiek stabilizuoja nerimą keliančią padėtį ties naujojo tilto prieigomis. Didėja pajūrio krantotvarkos reikalams Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Aplinkos ministerijos

dėmesys. Atrodo, ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos pasieks Lietuvos pajūrį.

Architektūriniai naujadarai Karklės nepraturtino

Apie Karklės kaimą, 12 km į šiaurę nutolusį nuo Klaipėdos Baltijos pajūriu, iš tarybinių enciklopedijų ne ką sužinosi. Greta pateikti du šio kadaise žvejų kaimo vardai – Karklininkai ir Karklė. Retai beįgirsi tariant Karklininkai, vis dažniau – Karklė. Viskas juda paprastinimo ir paprastėjimo link – visuotinis entropijos dėsnis, atrodo, galioja ne tik kalboje, bet gyvenamoje aplinkoje. Naujose sodybose jau sunku rasti seniesiems Baltijos pajūrio žvejų kaimams būdingų ypatybių. Karklėje vyksta daugybė statybų, atrodo, lietuviai, kol dar neįvestas euras, skuba investuoti į nekilnojama turtą pajūryje. Niekam iš naujai besistatančiųjų nerūpi šio krašto ir vietos savitumas, nesijaučia noro šį gamtos ir senųjų žvejų rankomis suformuotą kampelį išsaugoti kaip kultūros relikvą. Naujos vilos nieko bendro neturi su lietuvininkų ar kuršių tradicine archi-

tektūra. Juk jei net Nidoje nepavyksta išsaugoti jai būdingos architektūros – senuosius žvejų namelius gožia architektūriniai naujadarai – tai ką bekalbėti apie Karklę.

Juk nelaukysi žvejų kaimo savitumu kone kiekviename kieme pastatyto krepšinio stovo. Iš didmiesčių atvažiuojantiems vasarotojams yra kur pamiklinti rankas, pažaisti du prieš du. Akivaizdus įrodymas, kad Lietuva – krepšinio šalis, Europos vyrų krepšinio čempionato nugalėtojų kraštas. (Bent jau kol šis laikraščio numeris pasirodys, Lietuvos vyrų krepšinio komanda dar puikuosis paskutiniojo Europos krepšinio čempionato nugalėtojos vardu.)

Koks uraganas išpustė pajūrio gyventojus

Tačiau grįžkime prie enciklopedijų. Kad ir kiek šykščios būtų jų Karklei skirtos eilutės, bet gana iškalbingos maistančiam žmogui. Skaitome: 1939 m. čia būta 900 gyventojų, o 1959 m. beliko 321. Koks uraganas ir kur nupūtė du trečdalius gyventojų? *Lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje* (5 t., 1979 m.) išvis vel tui ieškotume Karklininkų ar Karklės, nors 6 eilutės skiriamos dar mažesniems Karklėnams – Kelmės rajono kaimui. Tiesa, Karklėnai – kolūkio centrinė gyvenvietė, taigi jų statusas aukštesnis.

Tad koks kataklizmas įvyko Karklėje? Tiems įvykiams įvardyti yra tinkamas žodis – etnocidas, reiškiantis tautinio valymo politiką užgrobtame krašte. Sovietų okupacinė politika Mažojoje Lietuvoje – Klaipėdos krašte ir Rytprūsiuose – ryškus ten vykdyto etnocido pavyzdys vietinių gyventojų atžvilgiu.

Čia ilsisi Katerine Meneikis, Urte Gaigals ir daugelis kitų lietuvininkų

Antai Karklėje, arba Karklininkuose, prieš Antrąjį pasaulinį karą, kaip sakyta, gyveno 900 gyventojų. Dauguma save vadino prūsais, prūsų lietuviška kalba šnekančiais žmonėmis bei žemaičiais domininkais, čia buvo stiprios kuršininkų tradicijos ir jiems būdingas gyvenimo būdas. Po karo kaime likusius gyventojus sovietai išvarė į Vokietiją, jei prieš tai kitų neištiko dar blogesnė lemtis sovietų lageriuose. Į ištuštėjusius žvejų namus pradėjo keltis naujieji kolonistai – latviai, vėliau žemaičiai.

1956 m. dar 42 šeimos iš Karklininkų buvo iškeldintos, nes reikėjo parengti vietą pasienio kariniam daliniui. Buvo nugriauta visa šiaurinė kaimo dalis – reikėjo vietos kariniam poligonui. Nugriauta ir Karklininkų bažnyčia. Ji buvo baigta statyti ir pašventinta 1910 m., pamaldos laikytos lietuvių ir vokiečių kalbomis. Bažnyčia tik šiek tiek buvo apgadinta per karą, bet sovietų kariuomenės poligonui tapo kliuviniu, todėl nugriauta, išliko tik bažnyčios pamatų žymės.

Karklininkų kapinėse daug senųjų lietuvininkų kapų

1936 m. Karklininkų parapiją sudarė net 1900 tikinčiųjų, didžioji dauguma – lietuvininkai. Senuosius gyventojus išvežus, paskui norintiems leidus emigruoti į VFR, sovietinių „pyragų“ atsivalgiusiems žmonėms geriausia išėjti atrodė aplėisti gimtinę. Sumenko Karklininkų parapiją, su naujais gaivalais pasikeitė gyvenimo sankloda ne tik Karklininkuose, bet ir kitose lietuvininkų gyventose žemėse. Neliko buvusio savitumo, nes ateiviams rūpėjo ne tą savitumą saugoti, bet diegti savąjį skonį ir supratimą. Etnocido politikos vykdytojais išvis stengėsi fiziniiais, socialiniais ir psichologiniais veiksniais ištrinti visa, kas dar priminė krašto ir čia gyvenusių žmonių gyvenimo būdą ir senuosius papročius.

Kur ilsisi amžinoje ramybėje

Ieškant to savitumo, reikėtų užsukti į senąsias Karklininkų kapines, įkurdintas ant smėlio kopos, visai netoli jūros kranto. Atgulusiems amžino poilsio jūros ošimas yra nuolatinis čia sklindantis garsas, kaip ir paukščių balsai pavasarį. Labai jaukus ir tvarkingos kapinės, lapai išgrėbti, smėliukas grėbliu papurentas. Čia gali išvysti senų paminklų ir net medinių krikštų. Aišku, jau ir Karklininkų kapinėse vyrauja naujoviškai statomi paminklai, kokius išvysime bet kuriose Lietuvos kapinėse. Laiko ne sustabdys.

Kai kurios palaidotųjų pavardės savitos, būdingos mūsų pajūriui. Daug lietuvininkų pavardžių: Ensins, Katarine Meneikis (1889–1974 m.), Urte Gaigals (1886–1971 m.), Alkies (1865–1957 m.), Margieta Striekis, Matzpreiksch (1906–1958 m.), Eva Kurmis (1878–1959 m.), Johan Kur-

mis (1902–1958 m.), Mare Kurmis (1908–1992 m.).

Prie kai kurių pavardžių esama lietuviškų užrašų: *Čia ilsisi...*

Kai kur ta pati prasmė perteikta vokiškai: *Hier ruhen in Frieden Johan Zwikis, Anna Zwikis, Gertrud Zwikis (Čia ilsisi taikoje...)*. Kitas vokiškas užrašas primena: *Ruht in Frieden unserer geliebtes Sönchen und Bruder Gerhard Erich Bliesche, 1941–1956. (Ilsisi ramybėje mūsų mylimasis sūnelis ir brolis...)*. *Hier ruhen in Gott meine lieber Eltern Martin Dumbries (1851–1915), Mariuke Dumbries, geboren Minks (ar Winks?), 1859–1930 (Čia ilsisi Dievuje mano mylimi tėvai...)*. Įdomu, kad prie šio kapo dar visai neseniai padėtos gėlės, tiesa, plastmasinės, bet akivaizdu, kad tai nėra pamirštas kapas.

Nemažai medinių lentelių, taip pat ir metalinių, kur jau neįmanoma perskaityti užrašų. Yra ir grynai vokiškų pavardžių. Bet štai Schtiebelytė, gimusi XIX a. aštuntajame dešimtmetyje – vokiška ar lietuviška pavardė?

Jonas Eckte (1912–1985 m.),

Ana Eckte (1911–1996 m.), Jurgis Blusis (1880–1964 m.), Mariana Mataitienė-Wilkus (1924–1997 m.) – kokius likimus mena šie vardai ir pavardės, ar dar ką nors sako šiame kaime gyvenantiems? Kaip rašoma *Mažosios Lietuvos enciklopedijoje*, 1970 m. Karklininkuose gyveno 191, 1979 m. – 146, 1985 m. – 117 gyventojų. Šiuo metu nuolatinė vietinių gyventojų skaičius nesiekia nė poros dešimčių. Savotiškas laiko paradoksas: Karklininkuose daugėja didelių vilų, bet nuolat mažėja nuolatinė gyventojų. Karklininkai tapo tik vasaros poilsio, bėgimo iš miestų triukšmo į pajūrį vieta.

Sustojusio laiko ženklai

Ypač dažnai, gal dažniausiai pasitaikanti kapinėse pavardė – *Tydecks*. Daug tos giminės atstovų, kaip primena užrašai, gimę XIX a. antrojoje pusėje. Yra ir tos pavardės įvairuojančių formų – *Barbe Tydecko, Tydeckas, Ande Tydecks. Johan, Mariuke, Hans* – visi *Tydecks*. Šios giminės atstovų ir dabar dar gyvena Karklininkuose.

Kapus atėjusi patvarkyti moteris sako gyvenanti kitur, į Karklininkus atvažiuojanti tik vasarą. Ryšius palaike su šiose kapinėse palaidotųjų asmenų giminačiais, kurie gyvena Vokietijoje. Jie kartais atvyksta, todėl moteris jaučia tarsi išpareigojimą prižiūrėti šiuos kapus. Gyventojai čia persimaišę, iš senųjų beveik ir nelikę, daugiausia gyvena naujų atkelių.

Vadinasi, kapinės ir yra ta vieta, kur, nepaisant visų mados pokyčių, dar yra ir sustojusio laiko ženklų. Tikras tyrinėjimų klotas kalbininkams ir etnologams.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Pradžia Nr. 7

Tęsiame pokalbį su Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesoriumi Karoliu Rimtautu Kašponiu, kuriame pašnekovas dalijasi įspūdžiais iš Imatroje, Suomijoje, vykusio Tarptautinio semiotikos instituto kasmetinės vasaros mokyklos. Jos metu buvo atidaryta ir veikė profesoriaus parengta paroda *Algirdo Greimo vaikystė*.

Gerbiamasis Profesoriau, ar galima teigti, kad išibėgėję prof. Algirdo Juliaus Greimo populiarinimo reikalai? „Mokslo Lietuvoje“ rašėme apie Jūsų išmoningai ir su meile parengtą A. J. Greimo vaikystei Kupiškėje skirtą parodą, kuri buvo atidaryta kovo 16 d. ir veikė Vilniaus universiteto bibliotekoje. Išsamiam pokalbyje su Jumis pamėginome šiek tiek analizuoti dar išlikusį ir su A. J. Greimo vardu susijusį materialiosios kultūros paveldą Kupiškėje, nors jis kol kas neįteisintas, taigi lyg ir niekas oficialiai neparengtas jo saugoti. Mintyje turiu kad ir medinį gyvenamąjį namą Kupiškėje, kuriame 1923–1925 m. gyveno mokytojų Juliaus ir Konstancijos Greimų šeima. Šiame name ir augo Algirdas Julius Greimas.

„Mokslo Lietuvoje“ paskelbtą publikaciją perspausdino „Kupiškėnų mintys“, tiesa, jau ne kaip pokalbį, bet kaip Jūsų minčių santrauką. Galima neabejoti, kad kupiškėnai susigriebs ir išsaugos vertingą pastatą, kuris tikriausiai bus paskelbtas kultūros paveldo vertybe, ant pastato sienos atsiras atminimo lenta A. J. Greimui, o Kupiškėje gal ir dar prasmingesnis memorialinis akcentas. Būtų įdomu išgirsti Jūsų nuomonę.

Kupiškėnai jau sukruto. Po to, kai laikraštis *Kupiškėnų mintys* perspausdino *Mokslo Lietuvos* straipsnio mintis, Kupiškio savivaldybės tarybos narys Vytautas Mockus mano klasės draugui Kupiškio gimnazijoje doc. Pranui Jankauskui paminėjo,

Algirdas Julius Greimas: neišblėsusios atminties pėdsakais (2)

Prie ekspozicijos „Algirdo Greimo vaikystė“ stendų: iš kairės – Tarptautinės semiotikos asociacijos viceprezidentas, Sociosemiotikos studijų instituto Vienoje direktorius Jefas Bernardas, Asociacijos prezidentas prof. Eras Tarastis, prof. Karolis Rimtautas Kašponis ir Brazilijos Rio Grande do Sulio valstijos Muzikos universiteto prof. Žozė Homeras

vo atidaryta Suomijoje, pradeda, o gal teisingiau pasakius, tęsia savo jau 2004 m. Paryžiuje pradėtą žygį po Europą. Būtinai turite apie tai papasakoti, tuo labiau, kad buvote nuvykęs į parodos atidarymą Imatroje.

Paroda *Algirdo Greimo vaikystė* buvo atidaryta Tarptautinio semiotikos instituto kasmetinėje vasaros mokykloje Imatroje. Tai labai solidi Tarptautinė semiotikos ir struktūrinių studijų mokykla, bent aš kitos panašios nežinau. Kasmet į tą mokyklą suvažiuoja iki 200–300 dalyvių. Veikia atskiri mokyklos padaliniai, vienas jų – suomių semiotikos vasaros mokykla, kuri rengiama suomių kalba.

Kartu vyko 24-asis Suomijos semiotikos draugijos kasmetinis susirinkimas. Buvo malonu sužinoti, kad

Vasaros stovyklos pagrindinių temų studijoms vadovauja žymūs mokslininkai iš įvairių šalių. Antai Romos ir Maskvos semiotikams šiais metais atstovavo prof. Borisas Uspenskis (Boris Uspenski). Niujorkui atstovavo Borisas Gasparovas (Boris Gasparov). Buvo atvykusius semiotikų iš Kinijos, Afrikos ir ypač daug iš Pietų Amerikos.

Žmonija siekia susikalbėti

Ką jau vien vardijamos šalys mums sako? Žmonija suvokia didžiulę susikalbėjimo, tarpusavio supratimo problemą? Semiotikos mokslas teikia to susikalbėjimo raktą?

Taip, žmonija ieško kelių, norėdama susikalbėti. Mėginau susivokti, kodėl Pietų Amerikoje taip domimasi semiotika. Anot brazilo prof. Žoze Homero (José Homero), Brazilijoje veikia du semiotikos centrai – San Paule ir vienas – Rio Grande do Sulio valstijoje (administracinis centras – Porto Alegre). Ž. Homeras pasakė: „Man Greimas yra dievaitis“. Brazilijoje semiotika yra kylantis mokslas. Ta proga įdomu prisiminti, ką apskritai apie tokios Pietų Amerikos šalies kaip Peru semiotikos mokslininkų grupės uždavinius rašė pats A. J. Greimas: „Pagrindinis uždavinys – per semiotiką surasti savo tautinę individualybę, suprasti savitos kultūros esmę, išsiaiškinant ir atstatant senąją inkų civilizacijos tradiciją“ (A. J. Greimas, *Gyvenimas ir galvojimas*, Vilnius, 1998, p. 34).

Beje, ir Brazilijoje 95 proc. gyventojų – tai indėnų, europiečių ir afrikiečių palikuonys. Brazilams, taip pat perujiečiams aktualūs uždaviniai, kuriuos nagrinėja ir sprendžia semiotika. Štai kodėl Brazilijoje, taip man tvirtino Ž. Homeras, ryškėja tam tikros J. Greimo kulto žymės, panašiai kaip ir Prancūzijoje; pats prof. Ž. Homero man parodė A. J. Greimo veikalą anglų kalba *Apie dievus ir žmones: lietuvių mitologijos studijos*, su kuriuo nesiskyrė ir kelionėje.

Tarp semiotikų pristigo lietuviškų pavardžių

Kas atstovavo semiotikų vasaros mokykloje Lietuvai? Matau programoje Linos Navickaitės pavardę, bet ties ją parašyta – „Helsinkis“.

Lina Navickaitė dirbo *Muzikos barų* žurnale, nuvyko metams tobulintis pas prof. E. Tarastį. Semiotikos vasaros mokykloje ji atstovavo Helsinkiu.

Gaila, kad kartu neirašė ir Vilniaus.

Tai man sunku komentuoti. Lietuvai šį kartą teko atstovauti man su paroda *Algirdo Greimo vaikystė*. Šia paroda faktiškai buvo atidarytos visos vasaros mokyklos programos. Paroda buvo įtraukta į visų mokyklos sekcijų darbą.

Prisiminkime, kas toje mokykloje dalyvavo, kokios sekcijos veikė?

Semiotikų vasaros mokykloje Imatroje dalyvavo daug solidžių profesorių. Daugelis pranešimų buvo skirti originalių tyrimų rezultatams apibendrinti, bet buvo ir dalinių klausimų sprendimams skirtų pranešimų, kuriuos skaitė įvairių aukštųjų mokyklų pedagogai ir mokslininkai. Tėmų laukas labai platus. Pranešimus skaitė ir rengiantieji darbus mokslo laipsniui gauti. Buvo ir studentams skirta sekcija bei sesija. Tai gi vasaros stovykla aprėpia ir aukščiausio lygmens mokslininkus, ir stojančius į tyrinėtojo kelią asmenis.

Bet tai vis semiotikos srities darbai?

Išvardysiu kai kurias šių metų temas. Labai daug kalbininkų buvo atvykę į sekcijos *Kalbos kilmė* darbą. Birželio 11–15 d. sekcija dirbo Imatroje, o paskui (birželio 16–19 d.) persikėlė į Sankt Peterburgą. Visai sekcijai vadovavo Helsinkio universiteto prof. Peka Pesonenas (Pekka Pesonen), dėstantis rusų literatūrą.

Veikė sekcija *Globalioji semiotika*. Nemažai dėmesio buvo skirta naujajai semiotikai – *neosemiotikai*. Šį naują – neosemiotikos terminą į apyvartą paleido garsus italų rašytojas ir mokslininkas Umberto Eco (Umberto Eco) Dresdeno kongrese. Pasirodo, kad dabar semiotika aprėpia daug mokslų, nes tai, anot A. J. Greimo, reikšmių ir prasmų išsiaiškinimo disciplina. Aš tai pavadinačiau – vertės išsiaiškinimo disciplina.

Žodžio, sąvokos vertės? O gal sakinio, kūrinio vertės? Nejau visos vertės?

Drįsčiau teigti, kad visokeriopos vertės. Labai svarbu, kad A. J. Greimas sugebėjo išugdyti labai daug jaunų mokslininkų, kurių disertacijų vadovas jis ir buvo. Tapęs Pary-

žiaus semiotikos mokyklos pagrindėju, išugdęs visą jaunų semiotikų kartą, A. J. Greimas virto tarsi jų simboliu, todėl jo autoritetas net ir metams bėgant ne slopsta, bet didėja.

Vienas iš jo mokinių – prof. E. Tarastis labai daug padarė ir tebedaro, kad A. J. Greimo vardas pasaulyje plačiai skambėtų. E. Tarastis savo prezidentiniame dokumente, vadydamas žymiausias XX a. semiotikus ir praeities filosofus, mini tokius vardus: A. J. Greimas, Jurijus Lotmanas, Frydrichas Nyčė, Martinas Heidegeris, Imanuelis Kantas, Georgas Hegelis ir t. t. Šią seką tęsia iki Platono ir Aristotelio.

Inkai ir lietuviški mitai

Renginio programoje matau, kad viena iš sekcijų vadinosi „Globalioji semiotika“. Jos darbe iš tiesų dalyvavo kone visų žemynų, išskyrus Antarktidos (atsiprašau už pašmaikštaviną), atstovai. Tik truputį skaudu dėl Lietuvos semiotikų – tarp gausybės įvairių kraštų mokslininkų nematau lietuviškų pavardžių, išskyrus Linos Navickaitės. Ar taip tęsiame savo tautiečio A. J. Greimo pradėtą tradiciją?

Nenorėdamas sureikšminti savo vaidmens, vis dėlto drįsčiau pasakyti, kad paroda yra, ko gero, reikšmingesnis dalykas už įprastą pranešimą, kurių kongresuose teko skaityti ne vieną. Parodos atidarymu, kaip sakiau, buvo pradėta vasaros mokykla. Tad lietuviškas akcentas buvo gana ryškus.

Nieko nuostabaus, kad ir mano naujasis pažįstamas Ž. Homeras iš Brazilijos taip domėjosi paroda *Algirdo Greimo vaikystė*.

Labai įdomu, kad mums tolimos civilizacijos atstovas domėjosi lietuviškąja savo dievaitis A. J. Greimo vaikystė. Kas jį labiausiai domino ir apskritai galėjo dominti iš būsimojo mokslininko vaikystės?

Ž. Homerą domino A. J. Greimo sugebėjimų kilmė vaikystėje, Kupiškėje, kuriame A. J. Greimas gyveno iki 1927 metų. Pats Ž. Homeras man neaiškino, ką jam labiausiai rūpi sužinoti, todėl savo išvadas darau iš jo man pateiktų klausimų. Pirmą kartą brazilas prieš mane priėjo po parodos atidarymo ir nieko nepasakęs paspaudė ranką. Pavaikščiojęs po parodą, vėl priėjo ir dar kartą paspaudė ranką. Pamatęs profesorių atokiau, priėjau ir vokiškai užkalbinau. Tada jis ir pareiškė, kad šią parodą galbūt reikėtų nuvežti į Braziliją, nes ten veikia du semiotikos centrai, ir paroda susilauktų dėmesio. Ž. Homero čia pat paskambino į Braziliją savo kolegai profesoriu.

Suprantu, kad Jūsų savimeilė, kaip ir kiekvieno sąmoningo lietuvių Jūsų vietoje, turėjo būti paglostyta. Vis dėlto man labai rūpi išsiaiškinti, kas A. J. Greimo, dar tik vaiko, gyvenime 1920–1927 m. Kupiškėje, tuometinės Europos mastu gilioje provincijoje, Brazilijos profesoriui galėjo pasirodyti patrauklu ir reikšminga?

Pasiremsiu A. J. Greimo knyga *Apie dievus ir žmones*, kuri brazilui Ž. Homerui, kaip dabar žinau, yra kone kasdienis skaitymo šaltinis. A. J. Greimas sako, kad, pateikdamas savo semiotikos dalykų teoriją, jis kartu pateikia ir lietuviškus pavyzdžius – iš tautosakos, mitologijos, kalbos dalykų. Manau, kad jo pateikti pavyzdžiai yra reikšmingi ir inkų kultūros tyrinėtojams. Norėdami giliau suvokti A. J. Greimą, jie jaučia reikalą gilintis ir į lietuviškos kultūros realijas. Ta pati metodologija, kurią mitologas A. J. Greimas naudojo tyrinėdamas lietuviškus mitus,

A. J. Greimas juos suvedė: parodos autorius Karolis Rimtautas Kašponis ir Vilniaus universiteto Greimo centro profesorius Kęstutis Nastopka

kad jis Taryboje iškels A. J. Greimo atminimo įprasminimo Kupiškėje problemą. Štai koks veiksmingas gali būti tegul ir nedidelis laikraščio straipsnis, jei jame kalbama apie dalyko esmę. Tačiau jau dabar aišku, kad A. J. Greimo atminimo ženklai turėtų būti ne mažesni, negu, pavyzdžiui, Juozo Tumo-Vaižganto.

Apskritai reikalai juda į gera, nė iš vieno žmogaus neteko girdėti, kad užsiimame niekais. Kol turiu jėgų, stengiuosi A. J. Greimo ryšius su Lietuva populiarinimo reikalus plėtoti užsienyje, bet ateis metas platesnės veiklos imtis ir Lietuvoje. Pradžia jau padaryta.

Neabejotinai padaryta. Jūsų parengtoji paroda „Algirdo Greimo vaikystė“ birželio 11 d. bu-

gali būti sėkmingai taikoma ir inku ar bet kurios kitos senos civilizacijos arba kultūros tyrinėjimams.

Kelionė į semiotiko tėvynę

Vis dėlto sutikime, kad puikioji Jūsų paroda nieko bendro neturi su senaisiais lietuviškais mitais, kurie galėtų sudominti „greimistus“. Jūsų parodoje matau kitą: kaip konkrečiai aplinka ir konkretūs žmonės veikė vaiką, teikė jam pirmuosius išpūdžius apie pasaulį, gal net formavo to dar nedidelio pasaulėlio supratimą. Vargu ar mokslas pajėgus išaiškinti, kaip tas talentas atsiranda, išauga. Gal net ir neatsiranda, o gyvenime tik atsiškleidžia arba neatsiškleidžia. Žinodamas, kas yra A. J. Greimas, aš žvelgiu į Jūsų parodos nuotraukas, tai man artimos ir žinomos mūsų krašto XX a. trečiojo dešimtmečio realijos, Pirmosios nepriklausomybės laikotarpis, lietuvių inteligentijos, taigi ir Kupiškio tarpukario mokytojų, mokiūsių Algirdą Julijų, siekiai. Bet ką apie visa tai gali žinoti tolimos Brazilijos profesorius? Labai mažai, o gal ir nieko. Vargu ar jam net girdėtas Kupiškio vardas. Todėl jo dėmesys A. J. Greimo vaikystei mane stebina ir kartu žavi. Noriu suvokti jo dėmesio vaikystės fenomenų motyvus. Tiesa, atsakymą lyg ir pateikė V. Gėtė, tvirtinęs: „Jeigu nori pažinti poetą, nuvažiuok į jo gimtinę“. Tad gal ir paroda „Algirdo Greimo vaikystė“ yra savotiška prof. Ž. Homero kelionė į, tegul ne poeto, bet semiotiko tėvynę?

Žmonėms, vertinantiems A. J. Greimą, vaikystė yra svarbus jo gyvenimo tarpsnis. Gal tai ir yra pati to didžio žmogaus kelio pradžia. Pirmoje nuotraukoje parodau Algirdą Julijų, kuriam dar tik metukai – sėdi ant motinos kelių. Toliau dedu kitas nuotraukas – tarsi plytas į jo vaikystės statinį. Labai struktūriškai atrodo – plyta prie plytos.

Kodėl ėmiausi viso šio darbo? Turiu tam tikras prielaidas, jomis grindžiu ši savo darbą. Dirbdamas Ukmėgėje muzikos mokyklos direktoriumi, taip pat dėstydamas Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje, nustatinėdamas bendruosius ir muzikinius gabumus, esu išklausęs gal dešimtį tūkstančių vaikų. Matydamas 7, 8 ar 10 metų vaiką labai neblogai galėčiau prognozuoti jo būsimojus laimėjimus kad ir muzikos srityje. Tarp jų, kuriems esu dėstęs muzikinę klausos ugdymo discipliną, jau yra ir rekto-

rių, profesorių, tad į šią temą gilintis nebijau.

Autorių – į sceną

Beje, kaip Jums, visą gyvenimą dirbus vaikų muzikinio ugdymo, vėliau ir studentų muzikinio lavinimo darbą, kilo mintis imtis A. J. Greimo populiarinimo darbo?

Galima sakyti, atsitiktinai. Parodos Algirdo Greimo vaikystė idėjos autoriumi aš laikau prof. E. Tarastį, nors jis pats teigia to neprisimenąs. Pirmąją reikšmingą man informaciją atmintyje išlaikiau ilgą laiką. Per parodos atidarymą Imatroje kalbėdamas vokiškai pasakiau, kad 2001 m. birželio 10 d. panašiam renginyje aš prof. E. Tarasčiui pasakiau, kad mokiausi ir baigiau tą pačią Kupiškio gimnaziją, kurioje iki 1927 m. mokėsi ir A. J. Greimas. Mudviejų tėvai buvo mokytojai toje pačioje gimnazijoje. E. Tarastis tada pasakė: „Schreiben Sie französisch (Parašykite prancūziškai)“. Sutikau.

Paskui rumunas prof. Kostinas Miereanas (Costin Miereanu) iš Sorbonos taip pat mane paskatino. Man pačiam imtis tokios temos nebūtų šovę į galvą. Parengtą ekspoziciją 2004 m. E. Tarastis paprašė atvežti į Paryžių, kur ji ir buvo eksponuota. Vėliau E. Tarastis norėjo tą parodą pervežti į Limožą, tačiau praštas eksponavimo laikotarpis Paryžiuje. Tada jau buvo apsisprendęs ją vežti į Imatrą. Dabar tai jau įgyvendinta. Lapkričio mėnesį paroda bus eksponuojama Helsinkio universitete iki gruodžio pradžios.

Kaip atidarant parodą E. Tarastis Jus pristatė?

Man sunkoka prisiminti, nes tuo metu sukau galvą, ką aš pats pasakysiu. Prisimenu, E. Tarastis mane pristatė ir patraukė į apšviestą vietą. Tada gavau žodį. Pasakiau, ką pats A. J. Greimas yra tvirtinęs: jo atmintis pradėjo funkcionuoti, kai jam buvo 13 metų, o man teko rengti ekspoziciją iš A. J. Greimo gyvenimo Kupiškėje iki to laiko, kol jam sukako 11 metų. Ką turėjau daryti? Pradėjęs domėtis, radau jo vaikystės draugę – mokytoją Feliciją Jakutytę. Ji puikiai prisimena viską iš savo ir Algirdo Juliaus vaikystės. Rengiant parodos ekspoziciją, ši mokytoja man ir buvo pagrindinis šaltinis, paskui fotografijos, archyvinė medžiaga, amžininkų pasakojimai. Tai štai šita

darbą ir dariau. Man pačiam keista, bet ši paroda visur sukelia didelį jaunimo susidomėjimą.

Visa tai pasakiau, o paskui paprasčiau parodos lankytojų savo nuomonę išsakyti arba įrašyti į išpūdžių knygą. Štai Tarptautinės semiotikos asociacijos vykdomasis viceprezidentas Sociosemiotikos studijų instituto Vienoje direktorius Jefas Bernardas (Jeff Bernard) parašė taip: „Sveikinu su nuostabia ekspozicija apie didįjį semiotikos pionierių Greimą. Visa tai geriausia būtų transformuoti į išpūdingą knygą“.

Mums važiuojant iš rūmų, kuriuose veikė paroda, į kultūros centrą, Helsinkio universiteto, Baltų slavų katedros profesorė lingvistė panašiai pasakė: „Prašykite savo aplinkos, kad jie jums sudarytų visas sąlygas parašyti knygą apie A. J. Greimą. Tai labai svarbu“.

Beje, prie stendų prisistatė lenkų semiotikai Zdzisławas Wasikas (Zdzisław Wasik) ir jo žmona Elżbieta iš Torūnės, kurie atvyko į vasaros mokyklą Imatroje su mokyklinio amžiaus vaiku, labai domėjosi, kur Lenkijoje yra Sobkovas. Mat ten mokytojavo A. J. Greimo tėvas J. Greimas, XX a. pradžioje baigęs Veiverių mokytojų seminariją. Gana ilgai kalbėjomės su E. ir Z. Vasiškai. Rengiant darbą, buvau gerokai pastudijavęs Lenkijos žemėlapi ir žinojau Sobkovą – nedidelis miestukas netoli Varšuvos. J. Greimui mokytojaujant, ten buvo pradžios mokykla.

Muzikologas ir folkloristas iš Budapešto itin domėjosi, kada A. J. Greimo tėvas išvažiavo iš Kunigiškių į Rusiją, kada atsirado Tuloje ir kada grįžo iš Rusijos. Ir vis šypsojosi. Nustebau, kas čia vengrui įdomu. Matyt, jį domino Pirmojo pasaulinio karo metai, kai, Greimų šeimai pasitraukus į Rusijos gilumą, gimė sūnus Algirdas Julius. Klausinėjo labai smulkiai.

Tokios ir panašios informacijos gavau iš parodos aplinkos Imatroje.

Į austrų muziką – per lietuvišką

Užsiminiau apie Sociosemiotikos studijų instituto Vienoje direktorių Jefą Bernardą. 1999 m. J. Bernardas mane buvo pakvietęs į konferenciją Vienoje. Nustebino kvietimo atskiras lapas, kuriame buvo parašyta: „Dėmesio, ypatingas pranešimas“. Dirbome sekcijoje Kas yra austriška muzika? Prieš šią konferenciją minėtai sekcijai buvau nusiuntęs savo knygą apie tai, kas yra lietuviška muzika – *Мелодика и гармония литовской музыки (Lietuvių muzikos melodika ir harmonija)*. Pataikiau į dešimtuką, nes pranešimas buvo be mat patvirtintas, o išimties tvarka man buvo leista perskaityti ir antrą pranešimą – apie M. K. Čiurlionį. Mano pranešimui buvo suteikta galimybė, taip pat garbė, užbaigti austrų muzikai skirtos sekcijos darbą, nes lietuviškos muzikos melodiką ir harmoniją nagrinėjau taikydama tikimybinis metodus, kurie yra universalūs. *Europos semiotikos studijų metraštyje* (Viena, Budapeštas, Madridas, Perpinjanas, 2001 m.) pranešimas paskelbtas užbaigiant visą skyrių, skirtą austrų muzikai.

Labai išpūdinga, bet kaip visa tai dera su A. J. Greimo semiotikos metodais?

Tai ir buvo semiotikos reikalams skirta konferencija *Ženklas, muzika, visuomenė*. Pagaliau juk ir rengėjas – Sociosemiotikos studijų institutas, kurio vadovas J. Bernardas A. J. Greimą vadina didžiuoju semiotikos pionieriumi.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Į Antakalnio smėlį atgulė dailininkas Antanas Tamošaitis

Atsisveikinant su Antanu Tamošaičiu; jo atvaizdą laiko Tamošaičių giminaitė Aušra Lukoševičiūtė-Fedae

Į Antakalnio kapinių smėlį atgulė dailininkas Antanas Tamošaitis (1906–2005 m.), Vilniaus dailės akademijos garbės profesorius, profesionaliosios lietuvių meninės tekstilės pradininkas ir aktyvus lietuvių liaudies meno propaguotojas. Palaidotas greta savo žmonos, gyvenimo bendražygės dailininkės Anastazijos Tamošaitienės (1910–1991 m.). Dailininkė mirė Kanadoje, o prieš keiserius metus į Lietuvą buvo atvežti ir Antakalnio kapinėse perlaidoti jos palaikai.

Minint paskutinį gimtadienį

Prieš akis tebestovi vasario 15-oji, kai Vilkpėdės palaiikomojo gydymo ir slaugos ligoninėje buvo minimas Antano Tamošaičio 99-asis gimtadienis. Sunku pasakyti, kas tuo metu dėjos sukaktuviniuko sieloje, ar visus gražius linkėjimus suvokė, bet akivaizdu, kad buvo dar šiaupus ribos, skiriančios mus visus nuo anapus. Tuo metu tikriausiai kiekvienas iš sveikintojų apie tai pagalvojo, nors garsiai ir nepasakė, mintyse Apvaizdos prašė suteikti šiam žmogui jėgų ir žemiškų galių sulaukti 100-ojo gimtadienio, iki kurio dar buvo toks ilgas ir sunkus metų gyvenimo kelias. Baltos lėlės Vilniaus dailės prorektoriaus menui ir mokslui prof. Arvydo Šaltenio rankose ir raudonos rožės, kurias Tekstilės katedros darbuotojai įteikė sukaktuvininkui, – buvo išraiška tų jausmų, kuriuos jautė kiekvienas to vyksmo dalyvis.

Net ir sulaukęs sunkios senatvės, Antanas Tamošaitis išsaugojo orumą ir kasdienybės smulkmenoms nepasiduodančią rimtį, tarsi į visa, kas vyksta aplink, žvelgtų truputį iš anapus. Galimas dalykas, kad tai subjektyvus vertinimas, ir kitiems to minėjimo dalyviams atrodė kitaip. Vis dėlto dabar, jau Antakalnio kapinėse, matydami tokį kilnų šio oraus žmogaus fotografinį portretą, nesunkiai atrandame tuos pačius bruožus, laikysenos ypatumus, kurie atmintyje įsitvirtino ir paskutinio pasimatymo su dailininku metu, minint jo 99-ąją gyvenimo sukaktį.

100-ąją sukaktį minėsime jau be

paties menininko buvimo greta. Kita vertus, gal tai ne visai teisingas teiginys, nes juk Vilniaus senamiestyje gyvuoja Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerija *Židinys*, kurioje saugomi ir eksponuojami šių dailininkų darbai bei jų surinkti, per ilgus priverstinės emigracijos dešimtmečius Užjūryje išsaugoti lietuviško sodžiaus audiniai, tautiniai drabužiai ir liaudies meno rinkiniai. Visa tai sugrįžo į Tėvynę, nors ir teko paklajoti po platųjį pasaulį. Argi ne to paties norėtusi palinkėti ir mūsų dabar jau laisviems paukščiams klajūnams, kurie išsilakstė po svetimus kraštus? Antano Tamošaičio gyvenimiškoji išmintis rodo, kad nėra šioje žemėje patikimesnės ir jaukesnės vietos už gimtinę, į kurią paklajojus reikėtų sugrįžti. Tačiau, norint suvokti šią paprastą tiesą, reikia ir tam tikros išminties. Sugrįždamas į Tėvynę, savo paties gyvenimo pavyzdžiu Antanas Tamošaitis sugebėjo perteikti šias paprastas tiesas.

Gyvenimas – kaip įtempta styga

Prasmingoje atsisveikinimo prakalboje Vilniaus dailės akademijos prorektorius Arvydas Šaltenis priminė svarbiausius dailininko Antano Tamošaičio gyvenimo etapus, tarsi mėgindamas suprasti ir kitiems perduoti tuos kūrybinės energijos šaltinius, iš kurių visą gyvenimą jėgų sėmėsi Antanas Tamošaitis.

Gimęs Barzdų kaime (Šakių rajonas), Sūduvos žemėje, iš giminės, tėvų ir jį supusių žmonių būsimasis menininkas pasisėmė to vitališkumo, kurio ne tik užteko jam pačiam, bet ir su kitais pasidalyti. Kauno meno mokykloje nuo 1923 m. mokėsi Justino Vienožinskio tapybos studijoje ir Adomo Galdiko vadovaujamoje grafikos studijoje. Ten susitiko ir su savo bičiuliais – Viktoru Vizgirda ir Juozu Mikėnu – pro abiejų kapus Antakalnio kapinėse buvo nešamas ir Antano Tamošaičio karstas. O geriausias jo bičiulis – dailininkas Antanas Samuolis, miręs 1942 m., palaidotas Šveicarijoje.

Paskatintas Pauliaus Galaunės, Antanas Tamošaitis važiavo į Žemaitiją rinkti tautodailės pavyzdžių. Tada ir buvo persmelktas

Nukelta į 16 p.

SVITĖ, turizmo agentūra

Pamėnkalnio g. 5/ K. Griniaus g., Vilnius, tel. (8 ~ 5) 262 7777
info@svite.lt; www.svite.lt

Istorinės kelionės

Kur	Išvykimo data	Dienų skaičius	Kaina
Mažoji Lietuva Tolminkiemis–Karaliaučius	08 21	2	159
Livonijos pilys Ryga–Turaidės, Cėsių pilys	08 15	2	149
Šiaurinė Lenkija Malborkas–Gdanskas–Fromborkas	08 19	3	285
Istorinės pilys Baltarusijoje Krėva–Naugardukas–Nesvyžius	08 06	2	290
Šiaurės Rytų Baltarusija Polockas–Vitebskas	08 27	2	290
Rytų Lenkija Liublinas–Lancutas–Krasicynas	08 12	3	295
Centrinė Ukraina Luckas–Kijevas	08 17	4	655
Rusija Pskovas–Novgorodas–Sankt Peterburgas	08 17	5	565
Vakarų Ukraina Lvovas–Podolės Kamenecas–Chotinas	08 09	6	725
Rusijos Aukšinis Žiedas Suzdalė–Vladimiras–Kostroma	08 17	6	745

Paminklo Liudvikui Rėzai fragmentas

Atkelta iš 1 p.

Lietuvos Prezidentas į jubiliejaus iškilmes Kaliningrade pakviestas nebuvo – akivaizdi reakcija į gegužės mėnesio įvykius, kai Prezidentas Valdas Adamkus atsakė vykti į Maskvą, kur su dideliu užmoju vyko Pergalės prieš nacistinę Vokietiją 60-mečio minėjimas. Pergalės minėjimo taurė iškilmių organizatoriams buvo apkarinta, dabar Rusija priminė, kad nuoskaudų pamiršti nelinkusi.

Kiek Karaliaučiaus kraštas yra Rusija, galima ilgai ginčytis: etniškai ir istoriškai ši žemė – ne Rusijos, tik po Antrojo pasaulinio karo administruojama Sovietų Sąjungos. Dabar tą daro Rusijos Federacija, kaip sugriuvusios Sovietų Sąjungos teisių ir tarptautinių išpareigojimų perėmėja. Akivaizdu, kad Kaliningrado srityje gyvenantys žmonės yra Rusijos piliečiai ir jų mentalitetas yra rusiškas, kitoks ir būti negali. Užtektų mesti žvilgsnį į jubiliejinių renginių repertuarą, kad atmintų atgytų mūsų dar visai nesenos praeities oficialių švenčių šūkių, artekiškos „laimingos vaikystės“ nuotaika.

Savaiame suprantama, būtume labai nepastabūs, jei visus Karaliaučiaus krašto gyventojus matuotume pagal vieną kurpalį ir, juos apibūdinami, vartotume tą vienintelį tautą apibūdinantį žodį *rusai*. Per pastaruosius 15 metų ne vien Maskvoje ir Sankt Peterburge, bet ir Rusijos regionuose vyko daugybė permainingų. Iš totalitarinės sistemos ir planinės ekonomikos pereiti ir laisvosios rinkos ir demokratine (tegl ir rusiška) suvoktą) valdymo forma pagrįstą santvarką pasirodė labai sudėtinga. Žmonių euforiją keitė didžiulis nusivylimas ir kaskart naujos viltys artėjant naujiems prezidento ir Dūmos rinkimams. Viltys sulaukti didesnių ekonominio gyvenimo ir demokratizacijos permainingų vis dar tebelieka viltimis, tačiau daugėja ir žmonių, kurie jau mažai kuo tiki ir didesnių ateities vilčių jau nepuoselėja.

Karaliaučiaus krašte yra jėgų, norinčių šiai sričiai užtikrinti laisvosios ekonominės zonos statusą. Pasigirsta balsai žmonių, trokštančių sritį paskelbti nuo Rusijos nepriklausoma Baltijos respublika, kurios ateities siekis būtų narystė Europos Sąjungoje. Yra susikūrusi net politinė partija, kurios veiksmų programoje tai numatyta.

Partijos politikuoja, o žmonėms reikia gyventi, auginti vaikus. Žmonės čia geranoriški, jiems būdinga daugelis geriausių rusų charakterio savybių. Kartą, išaugusi visai kitoje istorinių įvykių aiškinimo sampratoje, kuriai nuo mažų

mės buvo diegtas tarybinio kario išvadotojo įvaizdis, gal tik šiandien pradeda kiek daugiau susimąstyti, ko čia būta anksčiau, iki „išvadavimo“. Matyt, ateis metas labiau gilintis į istoriją, nes ir Karaliaučiaus visą 750 metų raidą, o ne vien laikotarpį nuo 1945-ųjų, kažkokiu būdu jau reikia sutalpinti į kaliningradiečio sąmonę. Daug paprasčiau buvo galima pradėti nuo „išvadavimo“. Tiesa, į tą trafa-

retinę miesto istorijos schemą dar tilpo filosofo Imanuelio Kanto vardas, kaip neatsiejama senojo Königsbergo praeities dalis. Istorinių romanų mėgėjai dar galėtų prisiminti padrikus Septynmečio karo vaizdus, kurie siejosi su rusų ginklo pergale prieš Prūsiją.

Dabar pribrendo metas rasti vietos ir daugybei kitų reikšmingų įvykių, tarp kurių ne paskutinę vietą turėtų užimti napoleonmetis ir Rusijos kariuomenės, kaip Prūsijos karalystės sąjungininkės, sėkmingas žygis į Vakarus paskui padrikai besitraukiančios ir apgailėtinai atrodančios sumuštos prancūzų „didžiosios kariuomenės“ likučius.

Tie įvykiai siejasi ir su mums šiuo atveju aktualiausia figūra – Karaliaučiaus universiteto profesoriumi Liudviku Gediminu Rėza. Tiesa, Napoleono žygio į Rusiją metu jis tebuvo karo kapelionas, bet jam likimas lėmė dalyvauti 1812 m. įvykiuose. Atgal grįžo jau kaip Prūsų kariuomenės karo kapelionas, vadinas, rusų sąjungininkas.

Duoklė senajai ideologijai

Prakalbos prie atidengto L. G. Rėzos paminklo tik patvirtino, kaip mūsų trapiame pasaulyje viskas reliatyvu, ir tuos pačius faktus galima vertinti visiškai priešingai. Renginio vedėjas su patosu paskelbė apie Kaliningrado, nepaprasto likimo miesto, 750 metų jubiliejų. Neįprastą šio miesto istoriją, anot kalbėtojo, praturtino „germanų ir slavų, taip pat daugelio kitų tautų kultūrų sąveika bei tarpusavio persipynimas“. Taigi senųjų prūsų ir lietuvininkų, šio krašto autochtonų ir tikrųjų šeiminių,

Karaliaučiuje įamžintas Liudvikas Rėza

Liudviko Rėzos draugijos Karaliaučiuje nariai, atidengiant L. Rėzos paminklą, gieda „Lietuva brangi“

kultūra patenka į „daugelio kitų tautų kultūrų“ kategoriją. Beje, nei senieji prūsai, nei lietuvininkai nebuvo net paminėti.

Klauskimės toliau. „Išaugęs tradicinių prekybos kelių sankirtoje, dėl savo geopolitinės padėties Kaliningradas šiandien – taikos ir bendradarbiavimo tiltas tarp Europos šalių“. Tuo kas pasakyta, matyt, šventai tiki ir didžioji dauguma aikštėje susirinkusių žmonių, nes su šia tiesa ir išaugo, kitokios nėra girdėję. Mūsų tiesa visiškai kitokia: „taikos tiltas“, Kaliningrado sritis, mums yra labiausiai nuo Rusijos nutolęs jos karinis placdarmas, anklavas, prisotintas kariuomenės ir karinės technikos. Europos šalys šią teritoriją mato kaip militarizmo židinį, didžiulę tarptautinės politikos lygmeniu neišspręstą problemą. Iš buvusios Rytų Vokietijos išvedus Rusijos karinius dalinius, Kaliningrado srityje kariuomenės padaugėjo iki 90–120 tūkst. karių (1990 m. buvo sumažėję iki 60–80 tūkst. karių). Srityje saugoma pavojinga ginkluotė, dislokuotas galingas karinis jūrų laivynas. Štai kodėl ši sritis tebelieka labiausiai militarizuota teritorija Europoje. Rusijai – tai strateginis karinis placdarmas pačiame Europos centre. Žinant nenuspėjamus Rusijos politikos vingius, „taikos tiltas“ lieka kaip karinės grėsmės židinys, politinio nestabilumo Europoje šaltinis.

Grįžkime prie prakalbos. Kaip

neginčijamą aksiomą įkalęs kertičius ideologinius „stulpus“, kurie ne vienu niuansu nesiskyrė nuo sovietinės ideologijos kaltųjų „tiesų“, kalbėtojas daro logišką išvadą: štai kodėl Kaliningrado miesto merija tokį

ne šio miesto reikšmę, jo svarbą stiprinant ryšius su kitais Europos miestais. Viena iš idėjų ir buvo – pagražinti Kaliningradą nauju žaliuoju kampeiliu, pasitelkus Lietuvos miestus kaip partnerius. Kaliningrado merijai ben-

Karaliaučiaus krašto poetas Semas Simkinas (antras iš kairės) savo išverstoje į rusų kalbą L. Rėzos eilėraščių knygoje „Prutena“ pasirašo autografus

didelį dėmesį skiria tarptautinių ryšių plėtrai – „tai labai svarbu Rusijos salai Europos centre“.

Lietuvos dovana Karaliaučiu

Tuo duoklė senajai ideologijai buvo lyg ir atiduota, nes toliau buvo perėita prie konkrečių faktų. 2003 m. pab. prasidėjo pasirengimas miesto prie Priegliaus artėjančiam jubiliejui. Ieškota idėjų, kurios pabrėžtų tarptauti-

dradarbiaujant su Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, Lietuvos Respublikos Generaliniu konsulatu Kaliningrade, Lietuvos miestais partneriais, Kaliningrade ir buvo architektūriškai sutvarkytas Lietuvos skveras, o jame pastatytas lietuvių mokslininko ir švietėjo L. G. Rėzos paminklas. Tai Lietuvos dovana Kaliningradui jo 750 metų gyvavimo proga. Šiuos žodžius lydėjo aikštėje susirinkusių žmonių plojimai. Taip pat buvo paminėti paminklo ir skvero architektūrinio projekto autoriai: skulptorius Arūnas Sakalauskas, architektai Ričardas Kristopavičius ir Mindaugas Jomantas.

Paminėsime, kad skvero rekonstrukcijos darbus atliko *Roslitstroj* bendrovė. Tai didžiausia Lietuvos statybų įmonė Kaliningrade, dirbanti čia jau 12 metų. Jos vadovas – Stanislovas Jucius.

Tampame vienos Europos dalimi

Vilniaus miesto meras Artūras Zuokas savo prakalboje tvirtino viename iš Rusijos tinklalapių paskaitęs straipsnį *Šventė be politikos*. Straipsnis skirtas Kaliningrado jubiliejui. A. Zuokas išreiškė viltį, kad tokia ši šventė kaliningradiečiams ir bus, nes kiekvienas miestas – tai pirmiausia jame gyvenantys žmonės.

Toliau Vilniaus meras kalbėjo apie L. G. Rėzą. Anksti likęs našlai-

Paminklo Liudvikui Rėzai autorius skulptorius Arūnas Sakalauskas dėkoja visiems, padėjusiems įgyvendinti šią idėją

Paminklas jau stovi

čiu, nepalūžo, baigė mokslus, daug keliavo po Europos kraštus, pramoko daug kalbų, tačiau, net ir tapęs pripažintu europiečiu, jis neatitolo nuo savo tautos šaknų, tyrinėjo lietuvių kultūrą ir stengėsi su ja supažindinti kitų tautų žmones.

A. Zuokas tvirtino įžvelgęs simbolinę reikšmę fakto, kad L. G. Rėzos paminklą sukūrė skulptorius Arūnas Sakalauskas, kuris 1994 m. sukūrė L. G. Rėzos paminklą ir Neringoje (Juodkrantėje). Juk L. G. Rėzos asmenybė sieja mūsų šalis panašiai kaip ir Kuršių nerija.

Anot Vilniaus miesto mero, esame Europos tik nedidelės dalys. Kaliningrado kraštas Lietuvos neatitolina nuo Europos, bet Lietuvos dėka mes kartu tampame vienos Europos dalimi. Jubiliejai ateina ir praeina, o Lietuvos skveras su paminklu L. G. Rėzai Kaliningrade stovės, ir kaliningradiečiai sakys: *Susitikime Lietuvos skvere.*

Kviečia ir telkia žmones

Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Rusijos Federacijoje Rimantas Šid-

Kosmonautui Aleksejui Leonovui Liudviko Rėzos paminklas padarė didelį įspūdį

lauskas priminė, kaip 2002 m. buvo minima Klaipėdos 750 metų sukaktis, ir į šventę buvo pakviesti kaliningradiečiai. Šių dviejų miestų prie Baltijos jūros istorinis likimas kai kuo panašus.

Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos sekretorius Juozas Širvinskas atkreipė dėmesį, kad tautos tarpusavyje susietos ne tik geležinkeliais ir ekonominiais ryšiais, bet ir kultūros saitais. J. Širvinskas priminė Pergalės monumentą Kaliningrade, kurį kuriant 1946 m. dalyvavo ir grupė Lietuvos skulptorių (Juozas Mikėnas, Konstantinas Bogdanas ir kt.). Dabar atidengiant L. G. Rėzos paminklą, matome asmenybę, kuri šio miesto kultūroje ir moksle paliko ryškų pėdsaką. J. Širvinskas priminė ir L. G. Rėzos sprendimą savo visą turtą perduoti Karaliaučiaus universiteto neturtingų studentų bendrabučiui steigti ir išlaikyti.

Kaliningrado miesto meras Jurijus Savenka dėkojo Lietuvos miestams-partneriams, paminklo L. G. Rėzai kūrėjams ir skvero tvarkytojams. Meras išvardijo Karaliaučiaus įžomybes, kurios yra gyvenę šiame mieste: filosofą I. Kantą, pasakų kūrėją Ernstą Teodorą Amadėjų Hofmaną (kaip muziko slapyvardis – Johanas Kreisleris), astronomą Frydričą Vilhelmą Beselį. Viena įžomybių, kuri savo biografija susijusi su Kaliningradu ir dalyvavo atidengiant paminklą L. G. Rėzai, – tai kosmonautas Aleksejus Leonovas, pirmasis žmogus 1965 m. išėjęs į atvirą kosmosą. Tarp miesto įžomybių ryški vieta tenka ir mūsų tautiečiui L. G. Rėzai.

Plojimai kaliningradiečiai sutiko paminklo L. G. Rėzai autoriaus skulptoriaus Arūno Sakalausko žo-

dį. Kūrybinio kolektyvo vardu jis padėkojo visiems palaikiusiems šio paminklo sukūrimo idėją.

L. G. Rėzos paminklą atidengė Vilniaus ir Kaliningrado miestų merai – A. Zuokas ir J. Savenka. Paminklas nukaldintas iš šviesiai rusvos spalvos švediško granito *Champania*. Jam prireikė maždaug 16 tonų granito luito, kurį skulptorius užsisakė Švedijoje, pjedestalui – dar 8 tonų šio akmens.

450 metrų skverą supa šeši balto marmuro suoleliai, kiekviename iškalti Lietuvos miestų, dovanojusių Karaliaučiu šią dovaną, vardai: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir Neringos. Skveras išplanuotas kaip daugiafunkcinis objektas: tai galės būti Karaliaučiaus gyventojų susitikimų ir poilsio, kultūrinių renginių vieta.

Kaliningrado miesto merija paminklo L. G. Rėzai kūrėjas, Lietuvos miestų-partnerių merus ir kitus Lietuvos bičiulius apdovanojo atminimo dovanomis. Neliko skolingi ir lietuviai. Lietuvos skvero rekonstrukcijos darbus atlikusios *Roslitstroj* bendrovės vadovas S. Jucius skvero prižiūrėtojams įteikė žoliapjovę. Kaliningrado meras J. Savenka čia pat davė žo-

dį, kai tik turės daugiau laisvo laiko, pats šienaus šiame skvere žolę. Renginio nuotaika buvo nuoširdi ir labai draugiška. Poetas Semas Simkinas skaitė savo paties išverstas L. G. Rėzos eiles. Galima pasidžiaugti, kad tik ką pasirodė L. G. Rėzos eilėraščių rinktinė rusų kalba *Pru-tena*, kurią iš vokiečių kalbos išvertė Kaliningrado srityje gerai žinomas ir populiarus poetas S. Simkinas, jaučiantis Lietuvai labai šiltus jausmus. Dėl vietos stokos negalime į šį *Mokslu Lietuvos* numerį įdėti interviu su šiuo poetu. Jei viskas gerai klostysis, tą padarysime rudenį. Tik pasakysime, kad tai jau devintoji S. Simkino išversta *Rytų Prūsijos poezijos* knyga. Lėšų L. G. Rėzos knygai išleisti skyrė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, taip pat Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas.

Toliau skambėjo muzikos garsai. Gitarų ansamblis *Akvamarinai* ir jo vadovas Jevgenijus Izbajevas atliko savo pačių sukurtą dainą pagal L. G. Rėzos žodžius. Liudviko Rėzos lietuvių kultūros draugijos Karaliaučiuje ansamblis, kurio moterys, laikydamos rankose ažuolo vainiką, sugiedojo *Lietuva brangi*. Toliau visi džiaugėsi L. G. Rėzos paminklu, prie kurio visiems knietėjo nusifotografuoti, tad vieną paminklą nufotografuoti buvo beveik neįmanoma. Tegu ir ateityje šį paminklą supa žmonės. O pabaigti norisi kosmonauto A. Leonovo žodžiais: „Puikus paminklas, tik pažiūrėkite, kaip savo žvilgsniu Liudvikas Rėza kviečia ir telkia apie save žmones“.

Ką čia daugiau žmogus gali bepridurti.

Gediminas Zemlickas

Prieš išvyką į Karaliaučių, kur liepos 1-ąją buvo atidengtas paminklas Karaliaučiaus universiteto profesoriui poetui, tautosakininkui, Kristijono Donelaičio kūrybos leidėjui ir kultūros veikėjui Liudvikui Gediminui Rėzai, kalbinau Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininką Vytautą Šilą.

Gerbiamasis Vytautai Šilai, ko gero, niekas už Jus geriau neapibūdins, kada ir kaip kilo bei buvo plėtojama mintis, kad reikia Karaliaučiuje pastatyti paminklą Liudvikui Rėzai. Gal prisiminkime.

Ši mintis kilo labai seniai. 1990 m. gruodį tuometiniam Lietuvos Respublikos vyriausybės vicepremierui Romualdai Ozolui Mažosios Lietuvos reikalų taryba pateikė įvairių pasiūlymų dėl Karaliaučiaus krašto. Vienas iš pasiūlymų – įamžinti Liudviko Rėzos ir kitų žymių to krašto žmonių atminimą. Karaliaučiaus krašte reikia lietuviškų akcentų, kurie primintų ir mums, ir ten gyvenantiems žmonėms, kad tai ir Lietuvos istorijos bei kultūros praeitis.

Vėliau tie dalykai retkarčiais buvo primenami Lietuvos Respublikos kultūros ministerijoje.

Kuo baigėsi vizitas pas Romualdą Ozolą?

Kazimirai Danutei Prunskienei baigus darbą pirmojoje Vyriausybėje, baigėsi ir mūsų reikalai su gerbiamuoju R. Ozolu. Vėlesniais metais grūdas buvo brandinamas, Kultūros ministerijai nuolat primindavome Karaliaučiaus krašto svarbą Lietuvos praeities įprasminimui. 2001 m. buvome surengę L. Rėzai skirtą išvažiuojamąją konferenciją Karaliaučiuje. Šios konferencijos iniciatorė buvo mūsų narė Irena Skomskienė, o paramą gavome iš Kultūros ministerijos. Vadinasi, ministerija suprato, kad atkreipti visuomenės dėmesį į L. Rėzą – labai svarbu. Tačiau praktiniai tokio paminklo kūrimo reikalai nepajudėjo iš vietos.

2003 m. lapkričio pabaigoje iš Karaliaučiaus Vilniaus savivaldybė pasiekė Karaliaučiaus mero pasiūlymas prisidėti prie miesto 750 metų sukakties renginių, pagražinant kurią nors miesto aikštę ar skverą. Kiek žinau, panašiai buvo kreiptasi ir į kai kurių kitų šalių miestus.

Kaip Vilniaus miesto savivaldybė reagavo į kreipimąsi?

Kiek supratau, buvo linkusi atmesti, nes pasiūlymas buvo susijęs su nemenomis išlaidomis. Tuomet kartu su Mažosios Lietuvos reikalų tarybos vicepirmininku istoriku dr. Algirdu Matulevičiumi įtikinome aukštą savivaldybės pareigūną Algį Čapliką, kad būtina pasinaudoti proga ir įamžinti iškilus mūsų tautiečio L. Rėzos atminimą. Mat kitos tokios progos gali ir nepasitaikyti.

Taigi pasiūlymą rusų kvietimą priimti kuriame nors Karaliaučiaus skvere pastatyti paminklą L. Rėzai.

Vilniaus miesto savivaldybė pasitarė su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, kurioje mestas grūdas buvo brandintas ne vienus metus. Vėliau tartasi ir su Lietuvos dailininkų sąjunga. Ir iš ministerijos, ir iš Dailininkų sąjungos buvo gautas pritarimas.

Vilniaus savivaldybė šiam projektui įgyvendinti pasitelkė didžiųjų miestų – Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir Neringos – savivaldybių atstovus. Visi pritarė tokio paminklo kūrimui ir pažadėjo prisidėti lėšomis. Buvo paskelbtas paminklo L. Rėzai

Karaliaučiaus universiteto 460-ies metų sukakties proga (2004 m.) pranešimą skaito Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys Vytautas Juozapas Mažiulis; dešinėje – Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas Vytautas Šilas

kūrimo konkursas. Jį laimėjo skulptorius Arūnas Sakalauskas.

Kaip vertinate šiandien atidengiamą paminklą, kurį tikriausiai bent jau nuotraukose esate matę?

Mačiau tik paminklo nuotrauką. Galiu teigti, kad tai profesionaliai skulptoriaus sukurtas paminklas, kuris neabejotinai papuoš Karaliaučių.

Kaip vertinate mūsų grupės šios dienos, liepos 1-osios, kelionę į Karaliaučių? Ar ši kelionė nesukels tam tikros neigiamos reakcijos kai kuriuose politiniuose sluoksniuose, kur temperatūra pastarosiomis dienomis pasiekė gana aukštą ribą?

Šios grupės kelionės nereikėtų vertinti kaip Karaliaučiaus miesto 750 metų jubiliejaus minėjimo. Jubiliejus mums primena, kad lygiai prieš 750 metų kryžiuočiai sumušė mūsų kraujo brolius prūsus, jų buvusios Tvankstos pilies vietoje atėjūnai pastatė naują mūrinę pilį, kuri ir davė pradžią Kionigsbergo, t. y. Karaliaučiaus miestui.

Šiandien mes važiuojame įamžinti Karaliaučiaus universiteto profesoriaus teologo L. Rėzos atminimą. Taip Karaliaučiuje bus įtvirtintas lietuviškas akcentas.

Su Karaliaučiumi susiję labai daug lietuviškajai raštijai ir kultūrai reikšmingų vardų, tad kodėl paminklas būtent L. Rėzai?

L. Rėza yra labai tinkama asmenybė trims tautoms – lietuviams, rusams ir vokiečiams. Rusams L. Rėza priimtinas, nes dalyvaudamas Napoleono žygyje į Rusiją karo pabaigoje kartu su Prūsijos karaliumi perėjo į Rusijos pusę. Savo atsiminimuose gražiai rašė apie rusų kariškius.

Vokiečiams L. Rėza irgi savas žmogus, buvo Karaliaučiaus miesto garbės pilietis. Net Hitleriui atėjus į valdžią Vokietijoje, L. Rėzos vardu Karaliaučiuje buvo vadinamos dvi gatvelės – L. Rėzos (*Rhesa Strasse*) ir Rėzianumo (*Rhesianum Str.*). Reto kurio asmens vardu viename mieste pavadintos dvi gatvės, tegul ir nedidelės.

Kaip reikėtų suprasti Rėzianumo gatvės pavadinimą?

Rėzianumu buvo vadinamas studentų bendrabutis Karaliaučiuje. Prof. L. Rėza testamentu visą savo turtą paliko neturtingų studentų bendrabučiui išlaikyti.

L. Rėza buvo daugelio vokiškų organizacijų narys, o lietuviams jis svarbus, kad literatūriniam gyvenimui prikėlė Kristijoną Donelaitį, iš-

spausdinęs 1818 m. jo nemirtingąją poemą *Metai*. Be to, L. Rėza į gerkai aukštesnį lygmenį pakėlė Karaliaučiaus universitete veikusių lietuvių kalbos seminarą. L. Rėza daug nusipelnė rinkdamas lietuvių liaudies dainas, išskeldamas jų ypatingą vertę.

Kad ir kuriuo aspektu žvelgtum – L. Rėza labai ryški XIX a. pirmosios pusės mokslinė ir kultūrinė Karaliaučiaus asmenybė.

Tai, kad Karaliaučiuje nuo šiol stovės L. Rėzos paminklas, yra nemažas ir Jūsų, gerbiamas Vytautai, nuopelnas, taip pat kaip ir istoriko A. Matulevičiaus. Jus galiu pasveikinti jau šiandien, tvirtai paspausdamas dešinę, o Algirdui ranką teks paspausti vėliau. Likimo ironija, kitaip nė nepavadinai, kad būtent juvieji, bene daugiausiai padariusių, jog šis paminklas iškiltų, Kaliningrado srities valdžia į savo administruojamą kraštą jau keleri metai neįsileidžia. Ar labai skaudu, kad negalite kartu važiuoti?

Dėl to nesijaudinu. Man rūpi, kad nuvažiuotų kiti. Daugybę kartų esu buvęs tame krašte, neabejoju, kad ateityje vėl nuvyksiu.

Per šį pokalbį Jums visai natūraliai išsprūdo: „Šiandien mes važiuojame įamžinti...“ „Tuo viskas pasakyta – Jūs su mumis, daugiau žodžių nereikia. O kuo svarbu tai, kad pilnas autobusas žmonių važiuoja į L. Rėzos paminklo atidengimą?“

Tai labai svarbu, nes rodomas dėmesys lietuviškosios kultūros paveldui Karaliaučiaus krašte. Aš nežinau, kokiu sumetimų vedami į Karaliaučių važiuoja kai kurie politikai. Mes važiuojame tam, kad įamžintume L. Rėzą. Proga pasitaiko, bet nesikartoja.

Lietuvos politikai pasidalijo į stovyklas: važiuoti – nevažiuoti... Kiti kelia klausimą, kodėl lietuviai turi švęsti Karaliaučiaus jubiliejų, jei tai prūsų žitės simbolis. Jeigu jiems iš tikro rūpi prūsai, tai kodėl nekalia klausimo, kad, pagerbiant jų atminimą, miestą prie Priegliaus reikėtų vadinti Tvanksta, ne Karaliaučiumi, tuo labiau ne Kaliningrado vardu. Taigi politiniai klausimai sudėtingi...

Ačiū už šį trumpą pokalbį prieš mūsų autobusui pajudant į kelionę. Žinau, kad mintyse būsite su mumis. Be iniciatyvių žmonių pastangų vargu ar būtų įmanoma ir ši mūsų kelionė. Juk valstybės stiprybė – iniciatyvūs piliečiai, kurie ir judina visus reikalus. Kai ką ir išjudina. Ačiū.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Dėmesio!

Atkreipiame gerbiamų skaitytojų dėmesį, kad rugpjūčio mėnesį *Mokslu Lietuvos* redakcija atostogaus. Taip pat primename, kad pats laikas užsiprenumeruoti mūsų laikraštį nuo rugsėjo mėnesio.

Redakcija

Atkelta iš 13 p.

suvokimo, kad tose lovatiesėse, tautinėse juostose ir audiniuose slypi užkoduota tautos simbolika, turiningiausi ženklai, kurių dermė sudaro išpūdingus raštus ir marginius. Šių simbolių ir jų dermių tyrinėjimui, pritaikymui XX a. mene ir buvo skirtas visas Antano Tamošaičio gyvenimas, stebėtinai savo kryptingumu ir tikslingumu.

1930 m. pradėjęs vadovauti Žemės ūkio rūmų Namų pramonės skyriui, Antanas Tamošaitis propagavo liaudies meną, aiškino to meno išskirtinumo paslaptis, mokė pajusti tautinio stiliaus grožį ir vertę. Savo paties kūryba tapęs profesionaliosios lietuvių tekstilės pradininku ir vienu aktyviausių tautinio meno propaguotoju pasėjo grūdą, kurio gyvybingus želmenis mes šiandien ir matome. Į daugelį tautinio stiliaus dalykų žvelgiame tarsi Antano Tamošaičio akimis, apie tai dažniausiai ne nesusimąstydami, gal šito ne nežinodami. Šis tautinio meno propaguotojas daug padarė, kad 1918 m. savo valstybingumą atkūrusi tauta ir savo jausenoje, grožio suvokime nenutoltų nuo savo ištakų.

Žemės ūkio rūmuose Antano Tamošaičio rengtieji dailiųjų

Į Antakalnio smėlį atgulė dailininkas Antanas Tamošaitis

suose savo siekiuose ir kūrybiniame gyvenime. Iki karo Antanas Tamošaitis dėstė Vilniaus dailės akademijoje, Kauno taidomosios ir dekoratyvinės dailės institute. 1944 m. pasitraukę į Vakarų Tamošaičiai Glashenbache atidarė privačią dailės studiją, vėliau dirbo Friburge, Vytauto Kazimiero Jonyno Taikos mokykloje Audinių dailės studijoje.

Net ir atsідūrę Kanadoje, Monrealyje, vėliau Kingstone, Tamošaičiai nenutraukė saitų su lietuviškuoju menu. Prie Šv. Lauryno upės, netoli Kingstone, jie įkūrė lietuvišką sodybą, kurioje veikė lietuviško liaudies meno dir-

Viena paskutiniųjų Antano Tamošaičio nuotraukų; 2005 m. vasario 15 d. minėdami A. Tamošaičio 99-ąjį gimtadienį savo garbės profesorių pasveikino Vilniaus dailės akademijos bendruomenės nariai

Drąsos teikė jį supusiems žmonėms

Vitalis Matulaitis, Lietuvių tautodailės instituto Kanadoje narys, priminė Antano Tamošaičio Kanadoje parašytas knygas. Jas galima rasti žymiausiose užsienio šalių bibliotekose. Tai buvo reikšminga veikla, propaguojant lietuviškąjį meną tarp kitų tautų skaitytojų.

To paties instituto tarybos narė ponija Elena Oželytė prisiminė, kai, atvykusi iš Brazilijos, jautėsi nedrąsi, o Antanas Tamošaitis ją drąsino. Tie patarimai daug jai padėjo gyvenime. Gyvendami Kingstone su vyru Brajanu, dažnai važiuodami pro šalį, ne nepranešę iš anksto užsukdavo pas Tamošaičius, nes juos skyrė tik 10 kilometrų. Kone kaimynai. Visada būdavo svetingai sutinkami, jautėsi susigyvenę. Tamošai-

čiai daugeliui Kanados lietuvių buvo tikra Lietuvos dalis.

Įnašas į Kanados lietuvių gyvenimą

Kanados lietuvių bendruomenės ir Lietuvių tautodailės instituto vardu žodį tarė Algirdas Vaičiūnas. Jis prisiminė, kaip šimtus lietuvių vaikų veždavo į Tamošaičių sodybą ir galeriją ant Šv. Lauryno upės kranto. Maironio mokyklą baigusieji Kanados lietuviukai sužinodavo, kas yra lietuviškas menas, o kai kurie pirmą kartą su tuo menu susidurdavo, Tamošaičių sodyboje patirdavo jo pradus. Atvykusieji susipažinti su dailininkų darbais bei lietuvių tautodailės rinkiniais galėdavo paragauti ir kanadietišku bičių sunešto medaus. Tamošaičiai ne tik patys gyveno tuo džiaugsmu, kurį jiems teikė lietuviškas menas, bet ir juo dosniai dalyda-

vosi ir su kitais savo sodybos lankytojais. Būta stipraus ryšio su Tėvyne.

A. Vaičiūno lūpomis susirinkusieji dėkojo Antanui Tamošaičiui, kad šis rūpinosi pirmiausia ne savo palaikų likimu, bet lietuviškuoju menu ir to meno keliais į savo tautą. Kanadoje ir toliau veiks Antano Tamošaičio fondas, kurio lėšomis išlaikoma ir Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerija *Židiny*s.

Jo pamokos išliks

Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, Antanas Tamošaitis ilgai nedvejodamas 1993 m. sugrįžo į Lietuvą. Deja, jo gyvenimo draugės Anastazijos palikai jau gulėjo Kanados žemėje ir į Lietuvą grįžo tik po gero dešimtmečio.

Tamošaitis jautėsi grįžęs į bendraminčių būrį, taip pat jautėsi ir Vilniaus dailės akademijos (anuomet – instituto) bendruomenės nariai. Teikiant Antanui Tamošaičiui garbės profesoriaus vardą, jis tarė prasmingą prakalbą, kurioje kvietė neatitrūkti nuo tautinio meno šaknų. Gal tada dailininkas apsisprendė: čia jo viso gyvenimo kūrybos ir sukauptų tautodailės rinkinių buvimo vieta. Iš tų raštų jaunimas turi semtis supratimo ir įkvėpimo.

Šiems siekiams buvo lemta išsipildyti. Vilniaus senamiestyje veikia Anastazijos ir Antano Tamošaičių dailės galerija *Židiny*s, kuria rūpinasi Vilniaus dailės akademija, įsteigta Antano Tamošaičio premija, kasmet teikiama studentams, kurių darbuose jaučiamas gilus ryšys su tautodailės tradicija, giliausiomis tautos kūrybinio gyvenimo šaknimis.

Anot A. Šaltenio, Antanas Tamošaitis savaip, jam prieinamu būdu tarsi pratęsė ir įgyvendino didžiąją Mikalojaus Konstantino Čiurlionio idėją – tautos giluminį supratimą apie jį supantį pasaulį perteikė jam pasiekiamomis formomis ir būdais. Antano Tamošaičio gyvenimo pamokos mums visada išliks svarbios.

Tėvynės žemė priglaudė dailininką Antaną Tamošaitį, kurio nepamirš jį pažin jusieji, o atminimą gerbs visi, kuriems brangus tautodailės menas.

Gražvydas Kantvydas

Su Antanu Tamošaičiu atsisveikina Kanados lietuvių bendruomenės narys Algirdas Vaičiūnas; už jo – Lietuvių tautodailės instituto narys Vitalis Matulaitis

amatų kursai, parodos, žmonės pratino prie tikrųjų vertybių, taip pat kaip ir leidinių serija *Sodžiaus menas*, kurį dailininkas leido iki Antrojo pasaulinio karo pradžios. Šį darbą jam padėjo dirbti ir Anastazija Mažeikaitė, talentinga audėja, kuri tapo Antano Tamošaičio žmona ir nuolatine pagalbininke jo įvairialypėje profesinėje bei visuomeninėje veikloje. Abu buvo neišskiriami vi-

binių galerija, taip pat audimo ir tautinių drabužių studija. Sodyba pagarsėjo ne tik kaip lietuvių ir lietuviškuoju menu besidominčių žmonių telkimosi, meninio ir intelektualinio bendravimo vieta, bet daugeliui tapo žinomas ir ten veikęs Lietuvių tautodailės institutas. Antano ir Anastazijos Tamošaičių sodyba virto lietuvių telkimosi ir bendravimo židiniu, svarbiu kultūrinu ir meniniu lietuvių centru iševijoje.

Atsisveikinimo kalbą sako Elena Oželytė

Audimo kursai Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijoje „Židiny“: Elvyra Bazienė, metodininkė Ramutė Račiūtė, Grytė Pintukaitė-Valečkienė ir moksleivė Elena Sakalauskaitė

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Jūratė Veniūtė

Dizaineris Arūnas Cironka

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel/faks. (8 ~ 5) 212 12 35
Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja.
Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius